Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера денз ● ЕРА, 22 НОЯБРЬ, 1984 ШУ. ● № 146 (7018). Мах 3 кеп.

ПАРТЕ ПЛАНАШ — ХАЛКЪА ПЛАНАШ

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО ЗАСЕДАНЕ НОВКЪОСТА К. У. ЧЕРНЕНКОС ДАЬЧА КЪАМАЬЛА ЖОП А ЛУШ, НОХЧ-ГIАЛГIАНЧЕН КЪАХЬЕГАМХОША ШОАШТА ХЬАЛХАШКА ОТТАДУ КЕРДА ДЕКХАРАШ — УКХ ШЕРА А ВIАРЧЧАЧА ПЯТИЛЕТКА А ЗАДАНЕШ ТОЛАМЕ КХОАЧАШЪЕ, КЪАХЬЕГАНА ОВСАРЛЕ ЛАКХЪЕ, ХIАРА БАЛХА ДИИНАХЬА ХЬАДЕР ДУКХАГIА ХИЛИИТА.

Керда толамаш доахаргда

ХIара советски къахьегамхочун сийлахьа декхар да пятилетка толамца кхоачашъелга. КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела К. У. Черненкос аьнад: «КIоаргга тахка деза болхлой дIанийсбар, мел овсаре цар къахьег, хIара балха сахьатах мишта пайда ец». Се бригадир хиларах сона дика хов цох мел доккха бер-нат доал. Къахьегам овсаре гIа хургболча тайпара болхлой дIанийсбе вIаштIехьдалара, укх тIаххьарча шерашка дика кхаьстаьа толамаш дала вIаштIехьдаьннад Грозненски районерча тха совхозе дулха хьайбаш кхоабарий. Аз болх беча цу совхоза шоллагIча ферме кхоабача хIара бекаьна диинахьех буси 620 грамм дулх тIаккхийттад укх шера октябре, планах лаьрхIа хиннар 400 грамм йолча.

Вай парте тIахьехкача тайпара нарагIдаьннар дIачIоарI а деш, керда къахьегана толамаш а доалаш дIахо дикха лаьрхIа да тхо.

С. ДЖАБРАИЛОВ,
«Загорский» совхоза шоллагIча ферма бригадир.

ДЕГ ТIАРА КЪОАБАЛДУ

Грозненски электромеханически завода болхлоша массане а цхьа барт болаш хьаллоац новкъоста К. У. Черненкос КПСС ЦК Политбюро заседане даь къамаьл. Из даррига юкъдеш, цунца дувзаденна керда декхараш хьалхашка уттадеш ба уж. Нитта, доккхий декхараш тIаийцад Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутата, КПСС Октябрьски райкома бюро члена Вагапов Хабибулас кулгалдеча сборщикий - овердовщиккий бригадо. Цар дош деннад Сийлахь - боккхача Октябра 68 шу дузача денга кхачаденна пятилетка задани кхоачашъе. ХIаьа бригада къахьегаш я 1985 шера апрель бетта чотах.

СУРТА ТIА: новкъоста К. У. Черненкос даьча къамаьла текст йовзийтаю ве цхьа бригадерча бригадира бригадир Х. Вагапов.

И. ПАНЕВА сурт.

Кхоьъча материалий чотагIа

Хьаллоац!

Гзета дIаяхча номер тIа оала вешехьар республике бовзаш волча гIишлоихоче Цечоев IадалахьенИда хьаьль материал. Цу тIа цо шийн комплексни бригада цIерагIа хьаьад хьатIадоагIача сора кхоьъча материалий чотагIа цхьан хIара къахьегархо. аьнна. Из хьаллацара тIахьайхар во еррача республика гIишлохой. ХIанзе цхьайолча коллективашта тIеобалдаь тIаийцад Цечоев дIадалхдар.

ДНКА гIулакх да Цечоева бригада [illegible] даьр, цох лаьца аз [illegible] берригаш цаI сацца ваьла хиларе [illegible] [illegible]раш из тIахьехха лаьлица. Йоккха опыт йолча белхлой дагаш уроттолар цо, вай фу дае да, мишта даьа къахьега погадий вай а, ахан дер хIаранегара хьавовахь хиларь.

Оаха лаьрхIад маркхала кхоа бара кхы тIа а чIоагIагIа терхеш тIабахийта. Мишта лаьрхIа из? Нохч - ГIалгIай гIишлонъяра управлене чуйоагIача аьлкебетонни конструкцей заводо гIоша лоттаьу маркхал дукха хоарий цхьадолаш хуа, тIаккха штукатурка еча хана чIоагIа кеcъяра ю цо. КIира маьъе найфбенна моттиг хилча Iоенаш, дIегIа да цаш дукха маркхал бая. Оаха дерхI кхо вий юкъера дIадоахаш ца кIаьбе. Цу гIулакха ювь дIайолаьй. Ха йоасаргIа-те цу гIулакхо. [illegible], хьабаххьаще а цIенбий чуботт маркхал, хуи тIа[illegible] [illegible] ка гIолла хьаьнторехча бяна тIа урагIбеда. Цу тайпара кхобеьча маркхала барзI да вахаргволча квартирашка штукатурка е дош ду са бригада членашта. Кхоь бара гIулакх хIиноше е [illegible] оаха. Масала, бригадера 10 сог «Автоспецоборудование» яхача заводе хьаьхи латтача [illegible] - [illegible] цхьа бе[illegible] [illegible] ве. КIала Iовийчьсьеш йола хилх, сихагIа чакхбала гIортеш, хардаххь-бакъахьа ца а най-сьеш, хертIа найнача маркхал [illegible] бода, кIайле чIоагIагIа, [illegible] хул. Цу [illegible] а гIуллаш тIабохийт хIаш [illegible]. Оахона дехна [illegible] [illegible] хьаьчаш хуш хул «Iабежа [illegible] а маркхал уллаьгIбоаккхи бе болх» яха деннна юкъейоалаьй оаха.

ХIанз ДСК-на гIо де даьхха 142 квартира йолча цIен цхьа подъезде штукатурка еш да тхо, ер бутт чакхбаллалц кийча хила езаш яр из. ХIаьта оаха даь ди хьалха чакхбоаккхаргба бергага болх. Из дерригa хьадераш бригада членаш ба, царех юкъе ба 20—30 шу штукатурщикаш болаш къоагIа М. Пасохова, Р. Ефремов.

А. ЗУДИЛОВА.
СМУ-4 штукатурий бригада бригадир.

Болхлочун уйлаш

МАССАДОЛЧУН ТЕРКО ЙОРЕ...

Укх деношка хиннеча КПСС ЦК Политбюро аргIанерча заседене ше къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста К. У. Черненкос аьнар: «Къайлахьоргдац вай — промышленносте а кхьча отраслешка а продукце дикала гIулакх дикагIча тайпара латтец. Бехкаш доахийт металлопродукце цхьадолча тайпай дикало, цхьайола машинаши механизмаши балха тешаме яц, бесаш доаца, чIоагIа доаца бесараш арахец химикаша...».

Уж дешаш лаьрхIа тха завода коллектива доагIаш да аьлча, харц хургдац. ХIана аьлча, ма хетта дика хилац оаха арахеца цхьайола продукции. ХIанад из ицта! Болхлой лакха говзал йолаш ца хиларах хьаь во продукци.

ХIанзара ханера башха-дика станокаш я тха завода цехашка латтараш. Цар тIа болх бе ховргдола нах ба эшараш. ХIаьта уж кийчбелга тха заводе эсала латт. Цу даькъе цхьа месал доалаьдергда аз.

Дукха ха йоаццаш балха опыт дIаэхка эца лаьрхIа тха яр санна йолча г. Ростоверча цхьан заводе хилар со. Цо арахецача ерригача продукцех 90 процент яр пачхаьлакхен дикале Знак тIалантташ я. ХIаьта тха заводо укх дIабахача итт бетта арахийцанох цу тайпара продукци 14 процент мара яц.

Дукхьа цхьан участко а цехо план кхоачашъярах далац предприяте сий. Из доал хIераме шийна тIалатте безитокхам кхетабеш дийча. ТIакха мара вIаштIехьдаргдац толамга кхача.

Аз къахьега бригада йоккха яц. Берригаш а ляк сег ве тхо. ХIеравар йоккха опыт йолаш ва. Оаха хьаю заводе аре мел яецача продукцена лаьрхIа прессформаш. Укх шера августе бетта кхоачашйир оаха цхьаьтталагIа пятилетка.

Мишта вIаштIехьдаьлар из? Къаьстта терхам тIабахийтар балха ханах бизза пайде эцара. Из дара лоархIаме дар къахьегамен производственни дисциплина дика хилар. ХIана аьлча, цхьабарашта хетар балха тIехье а ца ваьлча, хенал хьалха дIа а ца вахача дисциплина ше телхац, аьнна. Из митта доацилгах оаха дIакхетабир уж новкъостий. Къайла санна кхухьаргда из, болаш бер балха хана цахе гIолла хьал-Iо укхаш леллараш а, гIаьле увзе долх аьле хIара минут массаза ала аре удараш а. Цу наха кхетадецар бригадина кхьсапе къахьегам вIаштIехьбаьккхача коллективе цу тайпара хIама хила йиш йоацилга. КIезига ха йоае ваьзар уж цу гIулакхах дIаккхетабеш.

Тха коллективерча хIара саго хов кхоана, кIира даьлча, бутт баьлча ше бергбер малагIа болх ба. ХIана аьлча цу балхаш тIа эша заготовкаш, чертежаш хьалхе а тхоашта кийчдаь хилийта Iоммебаь оаха из болх бу кхьча участкашнара нах. Из гIулакх митта оттадер бехьан долаш болх боацаш дисац тхо. Нагахьа санна цхьа тайпа заготовкаш хьалхьа хьа ца кхаьчача куьта кIала хул кхы тайпа заготовкаш. Дукхьан тха участко из митта дика латтарах доалаш дац гIулакх. Заводе болаш а тIехьноса участкаш, хIаьта тха балза хьалам-м цхьатарре да.

Заводе боагIаш боле терхам тIабахийтац «материальни ресурсаш кхом бера. ХIана а дукха йов пайде ца эцаш бийдац, электроэнерги. Цу хьакъехьа КПСС ЦК Политбюро заседене ше къамаьл деш дика аьнар нов. К. У. Черненкос: «Балха йола шерра аре я материальни ресурсаш «хом бер. Дика да хилар, ма мотта дукхагIа хIама кходаре къовсам лоаттабер — из керттера декхар...».

Мишта латт из гIулакх тха заводе? Хьахьарга вай электроэнерги. Тахан тешаме ала йиш я хIара бопялчо меттел, къаьст - къаьстача цехо а из мел зехьа йоаьй цхьанне а лаьрхIа яц аьнна. ХIаьта кхо дIа мел хьаьнне хьаьтаха доакх энерги, бийдал, кхьйола ресурсаш кхоарра нах тIаьхьезаш доле лозунгаш, плакаташ.

Йолаш я заводе социалистически ях дика вIаштIехьъяькха бригадаш, участкаш. Царех а Оадоева Хьаьас кулгалду комсомольско - молодежной а Муталиева Мартазие кулгалду а бригадаш. Цхьабаькьда, уж тайпа коллективаш кIезига я заводе. Уж кхы а дукхагIа пейара терхам тIабахийта безе завода администраци, партийни, профсоюзни организацешта.

Нагахьа санна заводе массе участкашка ма йоагIера социалистически ях вIаштIехьъяькха алере кхы а дикагIа хургдар дIабахача итт бетта кхоачамаш.

ГаргакхачаьЙ цхьаьтталагIча пятилетка дийлагIа шу чакхдоала ха. Дукха да тхона карагIдаьннараш, бакъда, кIезига дац дина дисараш, кхоачашде дезараш. ХIанз массане а уйле тIаерзае эза терхах кхы а дикагIа пайде эцара, берриге низ тIабахийта безе шу а ерриге пятилетка а толаме чакхъяккхара.

А. КОТИЕВ,
Назрановерча П. Аржиева цIерагIча «Электроинструмент» яхача завода слесарь-инструментальщик, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат.

РАПО: де лерхIараш

Юрта боахама производства интенсификаци яр сиддара, мехка Нхачан программа кхоачашъе ма могга доккхагIа даькъа юкъедахьарца дувзаденна балхаш деш я Шелковской РАПО.

Эггара хьалха эргабаккхай лаьрхIад хьайбай боахам. Района боахамашта 40 процентага дIаккоачаш доход лураш яа да. ХIаьта «Шелковский» госплемзавод мо дараш кхы а дукхагIа — 90 процентага дIаккхоачаш. Из мишта дале а укх тIеххьарча шера яа тIадетталуш хиннадац.

Из гIулакх эргадаккхара дIададахача шера гураьха 26 яа Iул хьанъоаста а даь Iан замалаьа Ставропольски краерча Петровски района опытах цигара яа дахвергдолаш балхаш дIадоладир. Цех беркат даргахлар гуш да. Масала, «Каргалинский» хьайбеш кхобача совхозе Iан замалахьа баьча 500 Iахара тIера цхьа тонн совгIа цхьоалагIча классах дола тха дахккхад. Царех хIараве дIабал 40 килограммага дIакхоачаш хиннад. Экономически анализ йича хьахьехкад хIара устагIах 94 сом цIена пайда хинналга.

Iан замалехьа яа дахкалга эргадаккха а кхы тIа шерде а лерхIаш ба РАПО специалисташ. Керда хьахуладача шера 40 эзар устагIа юкъе бола 60 Iуа хьаьъоастадаьд Iан замалахьа Iоахарий дергдолаш.

Шура луш дола доахан леладеш йола поточно-цеховая система эргайоаккхаш тоае лаьрхIад. Шура алсамъяккхара «Путь к коммунизму» а «Коминтерн» яхача а колхозий доахание искусственни осемененин ю гаплтино-фризски фух йолча сиргIай семенникаш. ХIаьта царех хьаккиние къона доахаб аппаратанша деттаргда. Цу мероприяте дикка аттача боаккхаргба доаргай болх, таро лу хьайбаккхаш йолча шурах дIадодар лохде.

«Червленский» колхозе а вIашагIъекхай дукха шура луш долча Iаьржа-боархача доахах йола ферма. Шура алсамъяккхара цIенхашта эргадоаккхаш латт «Красный пахарь» яхача колхозе деттаги долча доахача Iуа а.

Тоадеш латт лаьттан культураш хьалкхеара балхаш а. Пайда эц зене йолча хIамашцен дазараш ца хилийтара ма боагIара къовсам лоаттабаро а хий деха система хувиаро я. ХIанз лаьттана эшшача боарама доIан хьисапе детт из.

Миха эрроех кхаш лорадара боал тIаккIалтIара ца тохаш оаз лаьтта. Цу агрогIулакхо дикка новкъостал ду гIум юкъе а чаш долча лаьттана тIера хьаьна тIоа чIоагIа хьенхача михата дIа ца бахьийтара.

Къаьстта боккха терхам тIабохийт РАПО специалисташа боахамашка дIа мел юача культурай фу лакхача кондицегIа хилийтара, тха района хьалашка мегаргдар, дикагIа хьувнъам аургбар— шоаш хьалхедара. Цул совгIа, йоакхо ю гураьха кхашка де дезаш дола балхаш заьб ахар, минеральни органически удобренеца лаьтта хьаьдар, хий двлла хи тIоадал Iоаяр. Кхьдараш шоай ханнахьен динея чакхдахара. Лоацца аьча, района боахамашкарча къахьегамхошка пхьайттталагIча пятилетка тIеххьарча шера платен доакъарел культураш, фува лаьрхIа йола люцерна дике хьувкъаьра мел эшаш дола балхаш тешшаме чакхдоахийт, халданза тIахьожам а лоаттабеш.

Дукха балхаш де дезаш да тхо ноксий белламашка а. Халдаете а царех дукхагIъяраш моксаш хийлха йолаш я, керда гаьнаш дIаегIа юхаметтаоттаьяза а эргйоацаш. Шелал лоаш йола нохсаш дукхагIа а хулийташ, ма кхуда гаьний тахоеронгаш дикагIа йIаьхдуш лакхлуш яраш хьалкее лаьрхIад. Цо доккха новкъостал дергза ноксий хьувкъам лакхбе а цига дIадоалар даха йох-де а.

Б. ЕРИЕВ,
Шелковской РАПО [illegible].

КПСС ОБКОМЕ

КПСС обкома бюрос шийн аргIанарча заседане дийнад чуIа цIенойн социально-бытовой гIуланкхашта лаьрхIа объекташ хьалъяра планаш кхоачашъяра де дезарех а уж объекташ эксплуатаце хьаийеча леладу телха гIулакхаш юхатохарах а дола дош.

Белгалдаьккхад, нах чухоашабе кийча доаца, тхоенаш дIакъоввлара, йийнаш Iотохара, канализаци, отоплени, дIайха хий чудиллара, чурен арахьарен отделка яра балхаш даь далаьза дола цIеноаш хьалдаьдаьннаргай а лаьрхIа дIадала гIерташ йо-[illegible]хар. Из баьхан долаш хила а йоагIаш жалобаш хул къахьегамхой, партийни советски органаша, «Грозненский рабочий» яхача газета редакцега лецъ уж. Кхоачашданза диса балхаш деши брак дIайоаккхаш кхы тIа а ахчен материальни ресурсаш дIаухийт, хIаьта из баьхан долаш хьаадеча гIерсашка дукха мах бода.

Цхьабакъда, цу тайпарча фактай массаза а бе боагIача тайпара мах бац подрядчикий заказчикий партийни, профсоюзни организацеша, авторски технически надзора, Госархстройконтрола, болхлойн пачхаьлакхен приемочни комиссей оагIонгахьара. Нагахьа мара бехктокхаме оаз балхаш чакхдахазен брак йолеи объекташ эксплуатаце дIаяза гIертара бехке бола нах.

КПСС обкома бюрос парте городской районни комитеташта тIадожадаьд хьалъяь яьна чуIеча цIенойн социультбытен хIара объект бокъонца малагIча хьал тIа я хьоьнлга, гIирсаш хьалдара деча кулгала боарам лакхбара, гIирсаш хьалдара лелама, хьалъяь яьна чуIеча цIеной-граждански объекташ хьаэцачен эксплуатаци ечен хаддаьза тIахьожам доаттабелга Iалашдара, хьалдеча гIирсий дикал тоаяра тIадерзадаь гIулакхаш гоа Iа деш чакхдоахилга, партийно-политически организаторски болх карарча цера бIарччача пятилеткаь [illegible] яра тIаберавбелга.

ЛадийгIад социалистически къахьегама дисциплина дIахо чIоагIъяре беча балха хьакъехьа лача Грозненски ремонтно-механически завода партийни бюро отчетага.

Цу дешах лаьца тIаийцача соцам тIа белгалдоаккх партийни, профсоюзни, комсомольски организацешта а администраце а хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тIаберавбаь организаторски политически болх бар балхьан долаш завода коллективо дукха лоархIаметIара технико-экономически хьокхамаш толаме кхоачашдаь хилар. Карарча пятилетке товарни продукци 36 процент дукхагIа арахийцай, къахьегама овсарле 43 процент лакхъяьй. Укх шера 10 бетта план кхоачашъяьй поставкай договоранга, 10 процент хIоаттъепний йоаш йола балха ха.

Къахьегама дисциплина чIоагIъяра гIо ду заводе болхлой къахьегамен бытен хьалаш тоадара чакхдоахача гIулакхаша. Тоъал дукха руакъа дIадахийтад укхаза халача операцешта механизаци ярга, чуIеча цIеноща Iалашбелга тоалуш да.

Баьча балха боагIача тайпара мах а бац, КПСС обкома бюрос завода партийни бюро, боахаша кулгалхой уйла тIаерзайир цига хIанза а кхоачамбоацараш хилара: балха ха йовр, къахьегама дисциплина телхаяр, кадраш балхаш тIара сов дукха хувцалуш хилар, кхьдараш.

Завода партийни организацена, администрацена тIадожадаьд кхоачамбоацараш дIадахара хаьдла гIуланкхаш шийчделга, къахьегама дисциплина чIоагIъяра, цехашкен отделашкен болх дикагIа вIаштIехьбаккхара беш бола партийно-политически болх чIоагIбелга, производствена доал деча къахьегамхой хийцца юкъеувзалга, къахьегама, производственни, технологически дисциплина телхаеш дола бахьанаш дIадоахилга, хIара къахьегама коллективе доагIар дикаа хьадехаши бехктокхам хеташ дола хьал оттаделга, Iилманен техникаен, хьалха латтача опыта, хIанарча технологена карагIдаьннарий ларда тIа цехашта хийцца реконструкци елгеи производствана интенсификаци елгеи. Плани социалистически декхараш толаме кхоачашдара ритмичи болх Iалашбелга.

КПСС обкома бюрос, НГIАССР Министрий Совето, облсовпрофо, ВЛКСМ обкомо къоабалъяьй 1985 шера кхачаш деча балхашта машинно-тракторни парк шийн ханнатьея дикен кийтъяра а, хIаьта митта машинно-тракторни парко юкъагIа ца боалийташ бойй бара хиланза баргбоацача боараме механизаторашца боахамаш Iалашдара а Шалински района [illegible], агропромышлени объединене кхыча предприятей механизатораша, инженерно-технически болхло[illegible] кхайкаяь инициатива. Парте горкомашта, райкомашта, горрайисполкомашта профсоюзий отраслевя обкомашта, ВЛКСМ горкомашта, райкомашта, НГIАССР юрта боахама министерствана, мелиорацен хин боахамен министерствана, «Чеченингушплодовощхоз», «Чеченингушвино», «Гикаловское», «Чеченингушплодосемпром» яхача объединенешта, «Пищепром» яхача треста, Госкомсельхозтехникаш, районни агропромышленни объединенешта, Сельхозтехникаш Сельхозхимен районни объединеней, колхозий, совхозий кулгалхоштa тIадиллад из инициатива республике шерра дIайоаржаяра йиза баргбоаца болх белга, 1985 шера кхачаш дергдолча балхашта машинно-тракторни парк шийн ханнахьея дикен кийтъелга Iалашдар дуьъа массе метте социалистически ях вIаштIехьйоаккхилга.

1984 — 1985 шерашка доахана Iа доаккхача юкъагIа «Хьайбаш шоаш хиилача боараме а долаш, доакъар, къахьегам, средствош рационально дIа а ухийташ», яхаш девиз а йолаш, хьайбаш лелаеча фермаш комплексий цIеча уголови республикански хьажар-чакхдаехара хьакъехьа соцам тIаийцаб КПСС обкома бюрос, НГIАССР Министрий Совето, облсовпрофо, ВЛКСМ обкомо.

Республикерча хьайбаш лелаерашта юкъе беш бола массово-политически кхетамен болх дIало чIоагIбара, доахаша Iа толаме даккхийтар, фермай продуктивность лакхъялга Iалашдар дуьъа лелаеча социалистически яхьа эффективность лакхъяра тIадерзадаь да хьажар.

Хьажарах йола положени оргкомитете состави чIоагIъяьй.

КПСС обкома бюро заседане дийца а дийца, репанеш лый цхьадолча кхыча [illegible].

Новкъостага ЗИМЯНИН Михаил Васильевичага

КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо СССР Министрий Советаш дег тIара дахьаьла вувц Хьо, Михаил Васильевич. Хьо кхоатиъе итт шу дузача дийнахьа.

Хьо дукхача шерашка вахар, могаш-маьрша хилар, советски халкъа права, вай мехка коммунизм кхтъеккхар духьа Iа дIахо а бериате болх бар лор ткоза.

КПСС Центральни Комитет	СССР Лакхехьарча Совета Президиум	СССР Министрий Совет

НОВ. М. В. ЗИМЯНИНА ЛЕНИНА ОРДЕН ЯЛАРАХ ДОЛА

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Коммунистически партеи Советски пачхаьлкхеи хьалхашка доккхий хIамаш карагIдуьлларехи ваьча дийнахьа деза кхоатиъе итт шу дизарца дувзаденнен Ленина орден лойла КПСС ЦК [illegible] Зимянин Михаил Васильевича.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель К. ЧЕРНЕНКО.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.
Москва, Кремль.
1984 ш. 20 ноябрь.

НОВ. М. А. ПАРАГУЛЬГОВ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ТОРГОВЛЕ МИНИСТРАЛЛА ХЬОЖАВАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

нов. Парагульгов Абой Муьхьмад Нохч-ГIалгIай АССР торговле министралла хьожаве.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуми председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИН.

* * *

М. А. Парагульгов 1944 шера ваьв, къамах — гIалгIа, 1973 шера денз КПСС член ва, образовани — лаккхера, 1979 шера хальъа боахама Ташкентски институт кхаьй.

1964 шера денз 1984 шерага кхачалца кулгалдеча балха тIа хиннав СССР транспортни гIирсаш дара Министерства ГлавУРС-а системе; «Бамстройпуть» УРС-а начальникалла, СССР транспортни гIирсаш дара Министерства ГлавУРС-а отделене начальникалла.

Юбилея сийна

Самардийнахье Грозна хилар Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелавча Ерригсоюзни Iалам лорадара обществе Нохч-ГIалгIай республикански совета пленум. Цига даьха лоацаш бар партийни советски болхлой, предприятей организацей кулгалхой. ВООП активисташ.

Общества 60 шу дизара хьакъехьара доклад йир ВООП республикански совета президиума председатела заместитела Г. Г. Самарсие. Цо белгалдаьккхар гонахьара Iалам лорадар вай мехка еррягача пачхаьлакхен гIулакх хилар. Коммунистически партеи Советски правительстваи даим терхам тIалоаттабу Iалам лорадара болх тоабара.

Iалам лорадара дача гIулакхашта юкъе общественносто лоацача даькъех къастаданза долча дешах дийцар ВООП Шалински райсовета президиума председатела, КПСС Шалински райкома шоллагIча секретара М. З. Демильханова, ВООП Заводской райсовета инструктора Г. П. Дворникова, телевидене студе керттерча редактора Я. Н. Хазбулатова, ЧИГУ доцента М. У. Умарова, РСФСР заслуженни агронома Н. С. Перлова, къоначa туристий республикански станце директора заместитела В. В. Арушанова.

ВООП массехк юкъьанцарча организацена — обществa 60 шу дизаре хетаьча Ерригроссийски хьаьаре котъяьнарашта, хIаьта митта активистий группана ВООП Центральни совета дипломаш Сийлен грамоташ, обществa памятни медалаш, «Россе Iалам лорадарах» яха наькха тIа йолла знакаш елар. Госохотинспекце егера А. А. Голодуниенен ВООП Шалински райсовета бехктокхамечa секретара Ш. Д. Даудовнен еннай Iалам лорадара Ерригроссийски обществa сийлен член яха цIи.

Пленуме тIаийцад ВООП бергагача членашка, Нохч-ГIалгIай АССР бергагача къахьегамхошка деш дола кхайкарал.

«ХIара балха дийнахьа дисциплина тIехдиеи хьадер дукхагIен хилийта!» яхача девизах шерра социалистически ях йоаржаьча «Промавтоматика» НПО опытни завода болхлоша юкъе даим хьалха латташ хиларца белгалбаьнна ба монтажникаш коммунистически къахьегама ударникаш коммунист, Октябрьски райсовета депутат Идилова Малика, коммунист, монтажница Щербаева Татьяна.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) монтажникаш М. Идилова, Б. Юсупова, Т. Щербаева кийча продукци тохкаш ба.

И. ПАНЕВА сурт.

РЕЙД

ІА ШИЙ ХАННАХЬА ХЬАКХАЬЧАР...

Сунженски районе «Путь к коммунизму» колхозо 77,5 процент, хІьата «Победа» — 85,6 процент, Ленина цІерагІча колхозо 69,2 процент мара кхочашдаьхана вар пачхьалкхенга шура йохкара укх шера итт бетта планаш. Цул совгІа, соьлжа цу юкъа дьакха хиннача кІезигагІа а дьхкар из. ДоархІабеннар итт бетта дукх доахара планах а.

Фуд цун бахьан? Цунга хьожаш хилар тха рейдови бригада укх денношка.

ХІана кхоачашьюлланзар шух коллективага шура йохкара плані — хьттача:

— ЦхьоалагІча квартала план толаме кхоачашйир оаха. Цхьабакъда, бІаьсти аьлча дела хьайбаш доажаде арадаххалца деттІа уж кхаба йиш хиланзар. Июль бутт болалуш мара меттадахканзар уж. Цудухьа лоархІаяиза тха коллектив шура йохкара шоллагІча квартала плана, — аьлар «Путь к коммунизму» колхоза шоллагІча ферма заведующе Костоев Уматгире.

Шера планагІа 85 долаш, итт бетта хІара бІаьь Іатта тІехьара 51 Іасиліг мара хьакъоастадаьдац «Победа» яхача колхозе. Цу боахама керттерча экономиста яхачох, на кийсденнад Іай доакъарий кхоачам ца хиларах. ГІелдена кІалдисача дукхача доахана денна Іасилташ дир...

Из деррига а тоъал доакъар Іалаш ца дерах кийдевнилга шаьра довше, укх шера а хьайбаш Іавгара дахара доакъарашца во кхоачамбаь цу боахамашка. Масала, «Путь к коммунизму» колхозе йол план 2400 тонн йолаш — 390 тонн, сенаж эшар 4300 тонн йолаш — 729 тонн, силос план 19 эзар тонн йолаш 15171 тонн мара кийчъянзар, баьца витаминин хьоар 13 процент мара ваькхадац ноябрь хьатІакхоачаш. Цул совгІа, йол, баьца витаминин хьоар, сенаж, силос соахкарчул а кІезигагІа Іалашъяьй. Іхы дикагІа хьал дац «Победа», Ленина цІерагІча колхозашка а. Масала, «Победа» колхозе кийчъяьча 817 тонн аьлах — 492 тонн, хІьата Ленина цІерагІча колхозе 503 тоннах 107 тонн во я.

Хьал цу тайпара хилча доакъарах ма хулла дукхагІа пайда баргболча тайпара болх вІаштІехьбаькха хьажа безар цу боахамий кулгалхой, специалисташ, аьнва хетаду. Цхьабакъда, цу гІулакха кІезига йоакхо ю. «Победа» яхача, Ленина цІерагІча колхозашка доакъар кийчду цехаш яц. ХІьата «Путь к коммунизму» яхача колхозе йолхарех а хайра пайда эцац. Бакъда, Ленина цІерагІча, «Путь к коммунизму» яхача колхозий фермашка хьайбаш лелаерашшоай низ дІакхоачар ду доакъара кхом бе а из кийчде а гІерташ. Масала, Ленина цІерагІча колхоза Богатырев Висана кулгалдеча цхьоалагІча ферме кхо бІаьь литр хий чудоача беппашка мелача хи чу концентраташ минпродовбанаш вІашегІ а вещ, кхы тІа патока е кхом а техе, иуж кийчбу. Юкк хІама ца кхаш из дІабуъ хоахана. Дийнахьа хІара бежана пхиппка килограмм аьтта лу. Из дикагІа дуаргдолаш цу тІа муж а ботташ.

— Цу тайпара гІулакх вІаштІехьа из даькхача-м шура а йоацаш дусаргдар тхо. ХІана аьлча, цкъа-дале, Іалашдаь доакъар хьайбаш Іаитара дахара кхоачамбоацаш да, шоллагІа-дале, кхом бе гІерташ хІанз оала лу доакъар ше долчча тайпара дІатийлача дукхагІа дола доахан меца дусаргдар. — йоах Богатырева Висана.

Цхьабакъда, безам хилча а цу тайпара шоай болх вІаштІехьбаккха йиш йолаш бац «Победа» колхоза Хамдоев Висангире кулгалдеча цхьоалагІча ферма къахьегамхой.

ХІаране чу кхо бІаьь литр йодаш газаца хий дІоахду цо эй ба ферме. Газ кІезига йолалдаь а ферме хьатІадоагІаш хий доацандаь а пайда ца эцаш латт уж.

БІеза хул тІехьарча хана цу колхозо пачхьалкхенга йохка шура. ХІьата тамаш а яц. Доахая детте кийчдеш пар шамараш, ведраш, флягаш йиза хий ца хилча фу верза доярчаша?

«Наьха поакхо ярах, пар къахьегамах бытаи, культурни вахар дІахо тоадара эша дерттІа хьалаш вІаштІехьдахарах доархІ парте производственни толамий лард», — аьлар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателя К. У. Черненкос КПСС ЦК октябрьсиа Пленуме ше къамаьл деш. ХІьата мишта кхоачашду уж деппаш цу боахамашка?

«Путь к коммунизму» колхоза шурий комплекс ца лаьрІача цу кхаь боахама фермашка яц бІоахбала а сеналІа а помещенеш. Хан-хаппахьа Іалашйбац пах специоракъаашца.

— ИйслагІа шу да сона хьамча йнкаш ца яу, — йоах доярка Б. Хаяриас.

— Иккаш ма юецал хьай, тІадувха кІайи Іаьржея хьалаташ мукъагІа делча кхоачам бергбар аз-м, — аьлар Бикатуга Арамехин Зинас.

Зинас шитта яхе а иккаш эпаш я доярчашта а скотникашта а. Уж йоацаш йот баькха йиш йоацаш хотта бар тхо зел хиннача фермай новяшка.

Ла йиш йоаца кхы а цхьа кхоачамбоацар гучадаьлар доярашца къамаьл деш. Царех дукхагІъярашта хаьар шура планах а социалистически декхарех а хІара Іаттагара шоай эел шура юкха еза.

Х. УГУРЧИЕВ,
Сунженски РАПО доакъар кийчдара воккхагІа вола агроном.

М. ДАШЛАКИЕВ,
цу районе юрта боахама продукци кийчъяран кун динаяга хьажарен пачхьалкхен инспекце керттера инспектор.

М. ХАМАТХАНОВ,
тха свец. корр.

ВОШАЛ ЧІОАГІЛУШ ЛАТТ

Интернациональни, патриотически, нравственни кхетам балара юкъмоттиг хилна дІаэттай Нови-Редантерча юкъерчей бархІшерарен школай интернациональни доттагІлен клуб. Клуба кулгалхо ва хьехархо Цечоев Мувса. «Сатем боаца саг», — оал цох наха. Из бакъда. Сатийна хила йиш йолаш яц вама. Шийна гонахьа дукха дешархой, хьехархой, берий дай-ноаной кхета баьб Мувсас. Цо хьийга къа дайнадац. ХІанз МагІалбика районе а ерригача республике а дІайізай юртарча пионера «Вошал» яха КИД. Укх шера ВЛКСМ МагІалбіка горкома бюрос тІайбіцар «Дешархошта патриотически интернациональни кхетам луш хьинаре къахьегарах «Вошал» яхача интерклуба Серго Орджоникидзе цІи лойла», яха солам. Иштта я кхаь шера клубо баьча балха итог. Цу сошамо дегаш гІоздаьха, кхы а хьинарегІа къахьег укх шера клубе кулгалхоша а цун членаша а.

Дукха ха йоацаш Къулбаседа Кавказе республикашкара вихалаш баьхкар Нови - Редантe «Машара тІехьо да тхо» аьнна вІашагІтехача интернациональни доттагІлен клубай заседане. Цига яр Черсий-Балкхарой АССР г. Майскерой № 2 йолча юкъерча школан делегаци. Къулбаседа - ХІирий АССР Орджоникидзерча № 37 йолча юкъерча школе вихалаш. Дагестански АССР Южно-Сухокумскерча № 8 йолча юкъерча школа КИДа доакъашхой.

ГІалгІай, хІирий, черсий, балкхарой, лезгинаш, гІумкий, эрсий бар укхазе вІашагІкхийттараш.

Заседани хьаеллаш къамаьл дир интерклуба президента Нови - Редантерча юкъера школерча 9-ча класса дешархочо Хамхоев Махьмуда. Цо дийцар, машари къамий вошали чІоагІдара мишта къахьега деза. дешархошен Нови - Редантe бахача нахан 3000 совгІа сом деннад машара Фонде.

— Тхона хоза хет, — йоах Махьмуда, — машар лорабара Нохч - ГІалгІайчен республиканСки комитетагарен Советски комитетагарен письмо деча.

ХІьата уж наькаташ дукха а ух.

Кидовций клубай заседане къамаьлаш дир Орджоникидзерча № 37 йолча юкъерча школан «Факел» яхача КИДа президента Муслева Хадижата, цу школан директора Калоев Бориса; Майскерча № 2 йолча юкъерча школан «Ленинцы» яхача Эриста Буша цІерагІча КИД-а президента Бездудне Олес, цу КИДа кулгалхочо Дьякова Раисас; Дагестанерча «Ромашка» яхача КИД-а президента Мирзаханов Айдамира, 317-ча стрелкови Краснознаменни Будапештски дивизен ветеранаш Совета председателя подполковника Пономарева, тІехьи къахьегамен ветеранаш Одринская Анастасия Георгиевнас, укх йоазон авторо, «Вошал» яхача КИД-а кулгалхочо Цечоев Мувсас.

Къамаьлаш даьраша ма дарра дийцар интернациональни клубаша чакхдоаха, ца лоархІамеча гІулакхех: машар, доттагІал, вошал чІоагІдара дика деша дезилга; хьаьнела къахьега дезилга, низ ма кхоачча Машара фонд чІоагІъе езилга, вай сийлазха Даьхе таханара гІоза вахар бахьан шоай синош дІаденнарий сий де дезилга.

— Укх аьхка Ерригсоюзни пионерски лагере «Артеке» яха ираз хилар са, — аьлар «Вошал» яхача КИД-а президента заместителa Варзоева Хьадес. — Цига сона бІаргадайра хеза а хезар берий вахарах дукха салкърдаме хІамаш. Дуккхача мехкашкарча вай ханарча берий вахарах, сайна дайнари хезари шоана дувца безам ба. «Лазурная» яхача дружине хилар со. Кхыча мехкашкара «Артеке» лр кховатткъе шиъ делегаци. ХІара отрядана бар тайптайпарча делегацей вихалаш. Лагере митингаш, сборараш хулар. «Вайга машар лорабе аьнна» — яхача лозунгах митинг хилар «Артеке». Цига даьхнар доазол цехьарча мехкашкара дукха бераш. ЧІоагІа дог тохадолийташ дар тха Афганистанеро венача култаш доапача кІаьнкаца хинна вІашагІкхетар. Оаха дехарна по дийцар шийн доакъазалах. Улица тІа лоазаш лелаш цхьа хоза ловзорг кораяь кІаьнка. Из моастагІашa Іоийлла мина хиннай. ГІадвахача кІаьнка шийна кораяьр игрушка я мотташ хьаэцаше а мина ийкхай, шахкхо кулг дІадаьккхад.

Японера венача кІаьнко дувцар шоай мехкарча массалолча цІагІа вахи шоайла деча къамаьлашна ладувгІаш йола приборащ латтихаш. Цкъа ваьнаца дувеш тІара хІамаш дувцаш къамаьл хилар тха. Из къамаьл дІахаІийа нана йийра. КІаьнках бо хилар. Цунах дика кхетале йиш я кхыча мехкашкарча берий вахар мел хала да, — йоах Барахоевас. — хІанз уйла ец: мел ираз долаш да советски мехкарча берий вахар. Цу гаьнарча мехкашкарча берий вахар вай дар санна ираз долаш хилийта воашта могар де дехарийла да вай. Таханара воай ираз, миллионаш болча советски наха хьакхелладга а хоаш, воай сийлахьа Даьхе лорег, цун баькъйола тІехье хила дІаотта деза вай.

Машари, хьаьнала къахьегами, дохаргдоаца вошали, баькъари хесталеш, гІом хьоабе гІертараштe, наьха хьакъ даа гІертарашта, къамашта юкъе цІур бехкараштa, харц хабараш дувцараштa вгІаза кхайкеш чакхьаьлар интернациональни клубай из заседани.

Нагирхошта патриотически интернациональни кхетам балара вІашагІъеллай совет. Совета председатель ва Цечоев Мувса. Хьинаре дакъа лоац совета членаша — хьехархоша Аспиева Мовлатхана, Местоева Заретас, Льякова Аьсета, Цечоев Руслана. Ала деза, Нови-Редантерча № 5 йолча юкъерча школе тІема - патриотически кхетам балар Нохч-ГІалгІай АССР сердалон министерстве гІолла дикагІчарех лоархІаш да. Из болх вІаштІехьбаькхар школан военрук Цечоев Руслан ва.

— Эзар уст-етт дар вай нав, эзар йиша-воша дар ваьнная», — яха вай даьца. Цудухьа къамий вошали доттагІали кхы а дІахо шерде, чІоагІде лерхІ оаха, — йоах Мувсас. — Ставропольски края Курски районерча, Грузински ССР Казбекски районерча, вай республикаш сий вошал даьча Украински ССР Херсонски областерча. Венгерски Халкъа Республика Комаромски областерча школашкарча шийсархошца хьоашал тасса лерхІ оаха.

И. БАРАХОЕВ.
штате воаца корреспондент.

Назрановски трикотажни фабрике къаьстта дика къахьегаш, дог гІоздоаха производственни толамаш доахаш бе бІаьха бола болхлой. Царех ба хІамаш тега мотористаш, коммунистически къахьегама ударникаш Нальгиева Розан Сагова Марем. ХІана укх сахьате Роза болх беш я тІадоагІача шера июла бетта чотах. ХІьата Марема цхьайтталагІча пятилетка задани хаьал дукха хьалха чакх а яьккха, хІандлехьа кхоачашъяьй тІайоагІача пятилетка хьалхарча шера задани. Цу шийне а цкъа санна дукхаза а яьхий «Профессех дикагІъар» яха сийлен цІераш. Укх денношка - дика толамаш доахаш хиларах, юкъарча балха тІа хьинаре дакъа лоацаш хиларах Сагова Марем дІайийцай КПСС членалла оттара кандидатала. Царгаре хьехамаш а эцаш къахьегаш ба пария уллув латташ бола болхлой.

СУРТА ТІА: хІамаш тега мотористкаш Р. Нальгиева, М. Сагова.

И. ИЛИЕВА сурт

ДЕШАШ БА ПРОПАГАНДИСТАШ

19-ча ноябре КПСС обкома политически сердалон ЦІагІа заняташ дІайолаьй «Коллективни подряд юрта» яха тема юкъерча коммунистически къахьегама школай «Дуне эргаловкха хьелам» яхача темех долча комсомольски дешарах пропагандистий курсаша. Цига дакъа лоацаш ба районашкара дикагІбола пропагандисташ. ШоъоаІ секцешка бекъа а бенна, занятешка вар дувц юртарча пропагандиста лоархІамеча декхарех, юрташка коллективни подряд хьинарегІа юкъейоалаярах, кхызолча дешаех.

Районешкарча пропагандистаншта хьалкашкe декъам дий КПСС обкома лектораша С. Версавукаева, В. Банкина, «Знание» общества лектораша В. Коптева, П. Яськос, ЧИГУ хьехархоша В. Науменкос, Н. Капина, Грозненски нехкдаьтта институтa доцента А. Абдулкадырова, ЧИГУ кафедра заведующе, исторически Іилмай доктора, профессора К. Ефанова, хьабараша.

Селхан 21 ноябре, пропагандистий курсашта лекци ешаш хилар вай республике вена ПНР Министрий Советe вІашагІъеллача экспертий группа заведующи Т. Голашин. Цо дийцар пропагандисташта Польша Халкъа Республика экономически политика хьакхдара керттерча дешех даьла. Цул тІехьагІа Польшерча таханарча хьалах, тІехкъарча хана ПНР экономика дегІайоалиярах, цу хьакъехьа дІахо а деш латтачох хетташ шийга даьча хаттарашта жоп делар.

Шоай болх дІахо а беш я курсаш. Таханен кхоанен пропагандистана чакхйоаргъя семинарски занятеш, опыт дІа-юха йоаэийтаргъя.

ИНТЕРВЬЮ

КЕРТТЕРА ТЕМА

Советски литература дегІадаьккхача толамаш дахара СССР яздархой Союза 50 шу дизарца доладеннача СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указца ... дуккхача яздархошта дела совгІаташ деннад. «Знак почета» яха орден оапаранта юкъе да вай халкъо, Нохч-ГІалгІайчен халкъа яздархо Беков Ахьмад. Цунца къамаьл хилар тха корреспондента С. Арчакова.

— Ахьмад, пачхьалкхен дела совгІаташ деннарашта юкъе ба дукхача къамех бола яздархой. Оашош дІадухха деладеча буззамех дувцал вайна.

— Сай цІи гуш санна хоза хийтар сона совгІаташ деннарашта юкъе сайна бовзаш, гІулакх доагІаш болча яздархой цІераш бІаргайча. Цо цІаьнха а тешал ду вай литература кІоаргга интернациональни маІан долаш хилара. Белаталбаьхарашта юкъе ва Карелера Антти Тимонен. Тхона юкъе дика хьоацал хоттаденнад, цкъа вІашагІкхийтта Іийнадиц тхо. Кареле вахача цунца вІашагІкхетар хилар са, хІаьта из а хиннав вай республике веза. Цунна совгІат деннилга сайна хьахоешше а доаца боаккаш телеграмма еннай аз. Дика хетаргга цунна шийна гаьна доза тхо а из ше санна гІаддаха, ший аьттово дог гІоздаьккха доала хайча.

Н. Шундик.: Цун аІи бІаргаго йиш я эрсий меттала аральнача «ЦІийенна сайре» яхача са романе хьалхара оагІо хьайийлача. ХІана аьлча, из ва роман эрсий меттала даькхар. СовгІаташ деннарашта юкъе цун цІи хилар а боарам боацаш дика хет сона. Из деррига а аз дувц советски литература интернациональни ... доккхаз деш.

Сона деннача цу довча совгІато кхы тІа а чІоагІагІа къахьега дехкарийла ну со. Доккхий а бехктоххаме а декхараш да яздархочоа хьалхашка латтараш. ХІана аз керттера йоакхо ераш да хано дІадехарашца хьежжа советски балхлочоа карагІдувла дешаде гІулакхаш, вошта аьлча, къахьегама темах йола произведенеш хьахолдар, цар турпалаш вай заманахоштех юкъера лехар.

— ГІалгІай литературе цу тайпара произведени я «Юрский горизонт» яха роман. Цох Іа массеха дош хилар дора оаш.

— Цун турпалаш дукхагІча даькъе тайпан цІераш кхьяраш хилар мара доацаш бокъонца вахарера хьаийца ба. Вурув деттача балхий управлене начальник Темирханов, мехкдаьттахой Лебедев, Алиев ма хулла сихагІа дІадоладе гІерт къаьнача установке тІехкІоарта бурув тохилга. Цох пайда хургбац аьнна шекбулаш а ба цхьаберш. Шоаш де лерхІачоа тІерабалац кІоартача мехкдаьттадоалл аьнна хетараш. Цу романа тІа аз кхьийна проблема я коллектива болх вІаштІехьбоанкхачара кулгалхочун лоаркІам хьагойтар. Керттерча турпалий оамалаш я дьачох кхоачам баьна Іеш, сатийна ца багІаш, даим а дІахьалхха аха гІертар.

Уж тайпа кулгалхой дукха ба вай республике, укхаза дагавох сона Сунженски района «Путь к коммунизму» колхоза председатель Ю. Зиборов, «Назрановский» совхоза директор М. Беков, «Знаменский» совхоза директор Я. Галаев. Иштта, уж санна даим а коллектива къахьегама сий лакхлургдар дехаш хила беза кулгалхой, аз да итта деце а. Цу тайпарча кулгалхоех а болхлоех а къамаьл хилар дукха ха йоацаш аз даьтта даьцача Алма-Ате хиннача яздархой Ерригсоюзни конференце. Из хетаьль яр Казахстана эрий даьда лаьттаьш карадерзадаь 30 шу дизаре.

— Ахьмад, тхов хов ер бутт дІаболлалуш «Юрский горизонт» яхача романах «ХІанзарча советски болхлой классехи холхоени кхархоехи дикагІйолча произведенешта» йола ВЦСПС а СССР яздархой Союза а преми хьа ва еннилга. Цу тема тІа дІахо къахьегаш вай хьо?

— ХІанз моттигерча книжни издательстве арахеца кийчдеш да «Іаь бІаьстии къасташ» яха керда роман. Цун доаьхоаште кепайийтай «Лоаман Іуйре» яхача альманаха тІа. Из хьахиларах массеха дош ерга аз. ВархІ-нйс шу хьалха йоьхал латташ ахка дера вайна. Цу хана дІадийна кхаш йоккъалаз кІалхардаха гІерташ цхьаццайолча моттигашка хий детташ бар вах. Из бІаргадайча дезз цу тайпарча вахах, кхаш хица Іалашдерех произведени язъе безам болаш дар со. ХІаьта, хІинц къаьстта а йоакхо е езаш проблема я из, цунна теркам тІабахийтар КПСС ЦК октябрьсии (1984 ш.) Пленуно.

Лаьттаца хий декхара проблемал совгІа, романа я кхы тайпа скукетии лиеш а, царех ба безам, кхаш нийдара духьалере кхоавсам, юртарча вахара сурт оттадар.

Из произведени эрсий меттала эрадакха кийчъеш ва со.

Книжнаш дешараша дехар дарах «ЦІийенна сайре» яхача романа шоллагІа книжка яздеш ва со, из хІанз йисподаьнна дала доалл.

«Харц оарц» — шитта цІи йолаш я аз язъяь керда комеди, из а таханарча юрта вахарах, дІаяхача замах юкхерасача нийрача гІулакхех я. Х. Нурадилова цІерагІча Нохч-ГІалгІай пачхьалкхен драмтеатра гІалгІай труппо оттаергъя из. Де дерхІераш а де дезараш а дукха да.

БАМ-е гІолла...

Байкало - Амурски машинаьхьа магистралагІа (БАМ) поездаш дила лела йолаллара хьежаш ба дуккхача европейски азиатски мехкашкара хІама лелалуш бола нах а: кердача 3500 километр болча наькъо дикка совйоахаргья Советски Союза территоре тІа гІолла транзитни перевозкаш яра тароеш. Цу тІа а карара бІаьцере ноланнача хана болх бе бІабеиннача Транссибирски магистралал йиъ бІаь километр совгІа лоаца гІа ба БАМ.

Дувен халкъашта юкъерча стандартах йолча доккхий моахкаш чуйолча контейнерни диллата перевозкаш е йолаяьй 1970 шера. Малхбузехьарча бизнесменашта кхетадар «Европан Азен контейнерни тІай» аьнна цІи тилла керда ничъ мел гІойленагІа ба. Цунах йоалаш хиннa эттара йоикхагІа йола гойле а никъ лоаьба лар СССР гІолла. Масала, Йокогамера (Япония) Роттердаме бода никъ 13770 километр ба. Панамски чанилах чакхбаьккха мукъ хьош хилча — 23240, Суэцe гІолла — 21000, хІаьта Африканаь го а баьккха форда тІа гІолла — 27000 километр. «Контейнерни тІай» нах раьза болаш хилар хьаьвоах укх фактo: хІана цига гІолла шера дІа а юха а уха контейнераш бІаь эзарел совгІа и. ВІаши нийсдаре аьлча, 1970 шера цу наькъа йихьа контейнераш алхха йиъ бІаь мара яцар. БАМ сиха контейнерни тІаьх пайда ийбеш хилча, Малхбузен Европера мукъ Япони Къулба - Малхбоален Азерча пачхьалкхенашка кхоачабара эшар деррига а 15—20 дийн бИесем мара дац.

БАМа транзитни гІулакхаш юкъарчал доацаш магистрала «форда тІара коаниі» оалача Восточни порто беча балхах тийша да. Врингела бухта йистошка болх беш я шера 75 эзар контейнер чакхйоалийташ йола специализированни терминал. Керда терминалаш, складски майдаши помещенеши кхы а хьалъеш латт. Цхьан хана шер-шера чакхйоахаргья укхаза 150 эзар дунен халкъашта юкъерча стандарта контейнер.

Восточни порте болх беш а дегІаухаш а я низ бола хІора комплекс. Перспективе цуй йиш хургья шера 10 миллион тонн совгІа кІор чакхбаккха. ХІаьта порт ше ГІаьварча советски Малхбоале эггара йоккхагІа хургья.

БАМе дунен халкъашца леладу гІулакхаш контейнераш дІа-юха кхахьар динна Іац. Кердача трасса йиш хулийт минеральни ресурсай ІалаьматeйІаьхий заласаш а йолаш йола дукха хІама ца эшаш 5 миллион квадратни километр керда территореш боахама оборота юкъеяха. БАМ хилар бахьан долаш йиш хургьи мехка малхбузехьарча районий минеральни байдален дахчаш дукхьа тайпаш экспорте дІаяхийта.

Цхьана гІулакхаш леладара йола йоккхий тароеш хьеела компенсационни кІийлен тІарча соглашенеша. Цу хьакъехьара масал лерхІа мегаргда Восточни порт хьалъечен Къулба - Якутски кІора бассейна разработка ечен Советски Союзой Японен цхьана гІулакхаш лелаш дарах долча договорех.

Керда никъ болх бе болабаларца хьахул форда йистошкара торговли дегІаехара йола дика тароеш Дукха ха йоацаш БАМа вошахьахиннача предприятей продукции Восточни порта терминалаца Тайхача океана бассейнерча мехкашка дІаелийта йолие а.

Владимир СИНКДУВСКИЙ.
(АПН).

СОЦИАЛИЗМ: ТЕОРИИ ПРАКТИКЕИ

МАРКСИЗМИ РЕАЛЬНИ СОЦИАЛИЗМИ

Исторически процесса перспективех дола деш эггара хьалха общество дегІаехара объективни хьалий анализатара хьадоагІарг лаьрхІад Маркса ше Іилманхо хиларах тарра. ХургЙолча общества чакхьаьннача образа сурт дилла а из хьалъарга долча алхха цаІаш мара кхы доаца наькъаш хьада белгалде а гІийртавац из. Марксен Энгельсен дика кхетадаьд, социализм исторически хиланза аргІоаца идея тІаацилгах из гІулакх шен, хІаьта керда общество хьалъяра практике кхоачацделга кхы тайпен хилар. Дукхьал цудухьа белгалдаьхад цар а тІехьагІа Ленина а, общество революционни хьесапе эргайоаккхача хана цу процесса юкъара закономерносташ дика харал совгІа, уж закономерносташ чакхйоахача формашта ца Іетта оамал боацаш йола хІара халкъа исторически къаменаш баццалонаш хадданаь тергаьъяр а доархІаме хилар.

СОЦИАЛИЗМА КЕРТТЕРА УСЛОВИ

Социалистически революце эттара гаргагІара никъ цу цхьан ханна керда общество хьалъяра хиланза даргдоаца хьали, Маркса яхачох, — производства керттерча средствашта социалистически доалахьа оттаяр. Цу гІулакхо производственни отношенеш шоай маІанга диллача общественни а хинна дІаэттача дегІаухача а производительни низашна хьежжа нийсъю. Коммунистически парте Манифеста тІа Марксен Энгельсей яздаьд: «...Шоай теори цхьан положенеца хьажкайнае йиш я коммунистий: частни доалахье дІаяккхар» (Соч., т. 4, оагІ. 438). Общественни доалахье оттаяр общества производительни низаш сиха алсамдоахаргдолчей цун экономически низ совбоаккхаргболчей керттерча хьалех цаІ лаьрхІад цар.

Марксизмаш лардаш ехкарашта бокъонца хьалххагІе а гуш хинна ма хилара, социалистически революцеш мотйиннача деррига мехкашка мичча бесса енна а чІоагІъенна производства средствай общественни доалахье социализм яхара керттера фактор а, цун ког-гІортолга а, цун прогресс дукхьювла керттера хьаст а хинна дІаэттай. Производственни отношенеш овлангара дена эргайоаллар бахьан долаш вай мохк — социализма эггара хьалхара мохк — доацдача хана хьалха латта индустриальни держава а хинна дІаэттаб. ДегІаахара темпаш лакха я социалистически система дукхагІйолча кхьча пачхьалкхенашца а. Укх тІехьарча 15 шера шозза лакхъяьй вар шоай промышлени производства объем.

Цхьабакъда, производства средствашта юкъара ерааяра процесс алхха производственно - техническа сфере хулача хувцамашца чакхйоалаш яц. Цо лерхІ общественни доалахье психологически накаердаелга а, производства нечаладацен средствашцен уж хьурмат деш, дас санна дика лелаяра никъ лоапаргбола уйла къахьегамхошта чуйоссаяра эша организацоних, экономически хьалаш вІаштІехьдоахилга а. Реальни социализма исторически опыто хьахьокх, «са» яхаш йола частни доалахье «вай», юкъара яр — атта гІулакх дац. Производства керттера средствашь дерригача халкъа юкъара доалахье а яь дІаоттаеш йола цкъара акта хинна дІаотташ вІаддэ а яц доалахьен отношенешкара переворот. ХІамай да хилара бокъо кхачар а бокъонца вола, хьаькъал дола, хьурмат деш вола да хинна дІаоттар а — вІалла аьттехьа а цхьатара цу хІама дац. Кхьметтел социалистически производственни отношенеш бокъонца хоеламболлаш дІаоттаяь яьниле а цхьаццадолча нахаца кхы а юсаш я, хІаьта цхьаза хьагойташ а хул шийна кхаш йола оамалаш, кхычар чотах, общества чотах баха лерхІаш йола уйла. Из деррига а, Маркса хье ма хьоикхара, еррагача антагонистически обществашка долаш я, цхьабакъда, дукха а шьрагІча тайпара гучудовлаш а доладолкло ший къахьегама хьалашен продукташен хІаравалараш хьакхнар да. Хийравалар ше социалистически обществера хьадда дІадаьккхадале а, цун дараш шийгІа дІайоеш яц наькъа санна кхетамчурен оамалашкарен. ЙІаьхкача хана лаьоххІа бола бе беза уж дІаккхра.

ДЕГІААХАРА СТАДЕШ

Марксизмана ларда еллараш общества кхоанен хьакъехьа бокъонца баькъ а долаш гуш хиннарех а ца кІезиг-кІезига ухаш дегІаухаргхиларах йола положени а, Маркса, Энгельса, Ленина произведенешка кІезига яц дукха стадеш хургйолаш йола коммунистически формаци йІаьхкача хьаен чоалханен дегІаухаргйолаш хиларах енна указанеш. Цу положенева ларде илаад социализм коммунизм хьалъяра процессе болхлой массой цун цхьоагІонхошен ямастае езаш шоай маІанга диллача сон бе-бе йолен керда общество гІаьхетта оттача тайп-тайпарча дагІаех йолен дукхха проблемаш йолтах шоаш чІоагІа дог тийша хилар. Из положени КПСС-ен кхьча марксистско - ленински партейи программани документашка дІахо дегІайоалаяь а дегІаенача социализма концепцеш кийтъеча эггара хьалха белгальяьна а я. Из хьахиннай социализм хьалъеш доахача толамий объективни анализах а хІаьта иштта реальни социализм дегІаахаре наькъа тІа латтача проблемаех а. Уж къоастаяро йиш хулийт социалистически строя кхоалламаш дара тароеш, цун гуманистически чулоацам кІоарта хьатучабаккха. ХІанзарча дегІаена социалистически общество эргайоакхаш тоаеча юкъагІа советски халкъо вежарашка долча социалистически мехкий халкъи керда мудаш доахаргда коммунизмага бодача наькъа тІа. Массе оагІорахьара йиста, реальни социализмана хьалхашке латтача декхарий маІан хьокхаш йола из Іилман формуле ларде йилай 1986 шера парте XXVII съезде тІаадаргйолча КПСС Программа кердача редакцеца.

ОБЩЕСТВА ШЕ-ШИНА ДОАЛ ДАРГА ВОДАЧА НАЬКЪА ТІА

Марксизмана-ленинизмана духьала бараша дукхагІа харцатьдоалача дешашта юкъе къаьстта моттиг дІалоац Марксен Энгельсен бакъдаь хьаоттаь коммунистически самоуправлене принцип социалистически пачхьалкхени демократен хІаьзарча сибатага хьежжа хиларах долча дешо. Общества революционни органоший бухеш йола итог «халкъа шийга гІолла халкъа доалле» (Соч., т. 17, оагІ. 350) йиш хургйолаш дола тхьа вІаштІехьдахарах хургхилар тІа уйла сецай Марксей Энгельсен. Цар яьхад, социально-политически вахара доал деш йола пачхьалкхе хилина яргйоацац хІара кхургдац коммунистически общество. Цхьабакъда, цу цхьан хаина Маркса а, Энгельса а, хІаьта цул тІехьагІа Ленина а цкъа санна дукхаза белгалдаьхад коммунистически самоуправлене бода никъ доалхацен бІаьхен хургхилар. Цу гІулакха Іалаьмате дукха болх бе безаргба общественни отношенеш хувцара а, хІаьта иштта бокъонца долча демократически вахара гІулакхашт доахаш бола кердача общества членаш хьалхьебара а. Цу балхах доакха дакъа кхоачаду общества тІалаттa орган йолчара ерригa а общества кара йола орган а яь дІаоттаеш йолча социалистически пачхьалкхена.

Общества вахара политически формаш дегІайоалаяра даькъе социалистически мехкаша хьалхле лелаю пачхьалкхени демократен соотношенецарча принципиальни марксистски наькъаца. Цунга хьежжа социалистически пачхьалкхено керттерча лерхІарех цаІ — мугІарерча адамаша общественни гІулакхашта лоал деча лоаца дакъа ма могга шердар. Къахьегамхой доалдеча юкъесоара керттера никъ — законаш арадахара, кхоачашдара, тІахьожаш доаттабара функцеш цхьана вІашагІтеха хІаькъа депутатий Советаш санна йолча Іаьдала органий гІулакхаш. Кхы кІезигагІча лоархІаме доацаш тІо ду къахьегама коллективай гІулакхашта доалдеча а, хІаьта иштта социализм хьалъеча юкъагІа, къаьста а моттигерен регионални проблемаш къоастаеча тІехь-тІехьа бокхагІча лоархІаме хулаш йолча массови общественни организацей белха юкъе а къахьегамхоша дакъа лацаро.

ХІара социалистически мехко Іоальча опытага, исторически къамаш баццалонашка хьежа лех ший наькъаш шийна хьалхашка латта проблемаш къоастаяра. ХІаьта хьаь иштта кхи доагІаш а да, хІана аьлча, В. И. Ленина белгал ма даькара, «дукха гІулакхаш — царех хІарадаь къаьстта хьахийцар, цхьа оагІув йолаш хургдола, хоаш ма дарра вІалла тара доацаш хургдола гІулакхаш чакхдахара наькъаца мара хьаюларгьяц йиза йола социализм дерригачча мехкий пролетарешa цхьана лелаеча революционни гІулакхех» (ППС., т. 36, оагІ. 306). Марксистско-ленински хьехама творчески низаца ёбаьл, вежарашта долча социалистически мехкаша цхьана Іоаль опыт — царна хьалхашка латта проблемаш къоастаергхиларан уж мехкаш Маркса хьайийллача наькъагІа дІахо дІахьалхашкахьа ухилга Іазацдергхиларан йола тешаме гаранти.

Василий КУЗНЕЦОВ,
философски Іилмай кандидат.

(АПН).

Сийлахь-йоккхачу Котален 40 шу дузаш

Майор Тутаева

Адамий истори хьаделаделча дешэ Сийлахь - боккхачу Даймехкан тІеман тІа киссел дукха хьалхах хиннабац тІеме яхье дакъа лоцуш. Гарпша хьалхе дІахІиттачу мелхашна юкъ - юкъе лера хиннабац, граждански тІеман терахьна Цlеча Эскаре мутІаршна хиниб тоьал хьалхах, цхьабакъдо, уж дукхагІберш милосердне сестраш лоран хиниб.

«ТІема специальность корайомгІе тамаш и шзай велорий, моерой, лаі а сахна дика вай девал дола хьалхах ца лоархІебеш»,— аздаьд гІоравьнаьча полководца Советски Союза маршала А. И. Еременкос.

Ваьхдар хьалха, доарахоьта юкхьмпдра камкъостал делга, шоай белама тІа а бехкаш уж тІема шагъерга аракхухьала, тІема дІа а кхуаллаш тІемахой хига берза а баш жоа тІем тІа оттийтар духьа тоабелга тІа дидакдар дукхагІберш кхалнах а болаш болча медицински болхлоша.

Ишта болча медикашта юкъе яр бІухоша бочалах ЧІагарг аьнна цІи тилла йоІ, хІаьта студент йолча хана «ЙІаьха кІеж йола йоІ» олдар цунах.

НАЗРАНЬ яхача станценан кІанзарча Ростов — Баку автотрассанен юкъа шерра лаьрна улл йоккха юрт — Насыр - Корта. Цигача, Тутаевгlар Идрисан Дибайн дезале, Аьсат яха цІи а тилла шолагІа йоІ хиляр 1905 шера.

Фу доладе кІаьнк кулеевдар аьхача ЦІунтой Идриса дега даьплар кхоьчашкхилензер. ВорхІ йоІ яр цар, цхьабакъде, кІаьнк цхьаккха а вацар. Дукхьашта я Аминат зІамига йолаш еннаяр, хІаьта Аьсатал тІехьагІа хьайна йолаллар йийгеш: Нина, Рая, Юля, Тамара, Иза (Изабелла).

Фу дІаькдалийта лийрхІар кхоьчешкургдоещийгех дог а диллa, ЦІунтой Идриса, хьалха йатта уйлаш йола саг ше кхларак тарра, наьнера Іаьделаш теркал ца а дош, шиь мехнарашта образовани вла. Мордача ваккарга бодача шерача наькъе тІа уж бахе лаьрхІад. Цу гІулакха, ахьча лоамарошта а санна, новкъостал даьд Советски Іаьдало.

Город Владикавказе юкъера образовани а рьниза, 1924 шера город Ростов-на-Дону Къулбаседа - Кавказски университета медицински факультета деша йода Аьсат. Цу шера цу факультета деша этта цун йиша Нина а. ТІабийрзаза дешаш бар йижарий Тутаевгlар, шоаьшца дешабатІарашца доттагІал леладора, віашк дагабуэлар; вогІа дешарешта новкъостал дора, мукъа ха цхьана дІазьора, факультета общественни ваьре дьннарe дакъа лоацар.

1929 шера университет дика чакхьаьккха Аьсат цу хана чІоагІа лораш эшаш кхиннача вай крае хьахьожаю болх ба. Унахцlено лорара ГІалгІай областной отдела балха гІо шийта аьлча, цхьаьккха диче а тиганзар цо лакхерча балха тІа яха. Цунна наза юкъера практически болх эшар, тІахьа участкови лоралле дІа кьожаю из лоамашта юкъе уллача Аьхка - Юрта дукхьашта хІаьта хьайнйллача больница. ТІехье Мочкъий - Юрта Іохьожаю, порий участка заведующийлла. Цу заморча нака дагайоагІа унахочоа мичча хана а гІо де кийча йола кхона лор. Цу цхьан хоан дІако деша, шиь зненеш даккъа дагадех Аьсата.

1932 шера Ленинградерча экспериментальни медицина пайчахьалкхен институте ассистентале, цул тІехьагІа унахцlено лорара Наркомата приказагІа — цІи хозача Іона Ленинградски медицински институте ассистенталле чІоагІьо А. И. Тутаева. Цигача, 1934 шера, аспиранталле болх бу цо микробиологе кафедре, цу шера медицински Іилмай кандидата Іилман степена защита ю.

Ишта, Нохч - ГІалгІайчера эггара хьалхара медика Іилман степень йола яхалсаг яр из, хьештдало берригача дошлаш кхапнака юкъе а эггара хьалхара хила а мегаш. ДІахо йодача хана ше эррига а дІаду цо Іилман, экспериментальни балха, чІоагІа лоархІамеча, перспективни инфекционни лазарешта дарба дера тема тІа а хьгаш.

А. И. Тутаева соватор а йолаш язба цхьайтта Іилман болх, хІаьта царех дукхагІдараш цо ше яздаь а чурашкер чан анаэробни инфекцешта дарба дерaн профилактика ерaн шоай хана чІоагІа доархІама хинна а да, Іилман журналашка кепаййтта а долаш.

ШІий коллегашта юкъе из йоккха авторитет, Іилман зненаш лакха йолаш хинна хилара тешал ду укх тайпарча факто а. 1938 шера, РСФСР правительства заданегІа, Красноярски крае болх беш хиннай Іилмани экспедици, кулгал деш профессор В. Н. Космодамиански а волаш.

Цу хана тайга гаьнара минІинг доарзІаш хиннача Минусинскера телеграмма йоаьйт: «Тутаева хьа ца яйта аргьац. Хьахкийта пробиркаш, пипеткаш, лакмуса поплевкаш, лактоеке, спиртовкаш».

Даймехка тІом хьале хьалхагІа тІайнрзза къахьеташ хул Аьсат медицински Іилмай доктора степень якха диссертаци язьеш, хІаьта цу хана чІоагІа мога а бу цо бень болх. Цхьабакъда, защита а віашт тІехьдаьннадац... 1941 шера 22 июня гитлеровски фашизмо тийшача балхах тІом хьоебаьб вай мехкаца. 23 июня, тІом хьайнача шоллагІча дийнахьа, РККА мутІарашка тІахьийзай Тутаева Идриса Аьсат.

ЦХЬА БУТТ баьннача гІолла кхьет язду цо цІе: «Са дукхадезаргаш! Со хІанз а Ленинграде я. Кхаане дІайода со тІом бача эскаре, фронте.. Нани лоравлаш, из хІанз къаеннай... Массанена а барт боакх аз шоана. Аьсат».

Цул тІехьагІа дукха а укхргде лоацца, зоза яздаь, къеннача наьна гІайгІашх доле хоаммаш, Іохкоеналучча метте массаза а укх тайпара яздаь дешаш а долаш: «Сагот ма делаш, со могаш-маьрша я... дехка лорара, дагакье гоама вола моастагІа эша а ваь котало яккара сей низ кхоачеш мел доле хІама ду аз». «Со могаш - маьрша я» яздаь цо яздаьча хана къаеннача нанна, йижарий сатеда гІийртай из, кале лазар — чІоагІагІа доле ревматизм шийна долга царехи шиь коллегахи лечкъа а деш. Цу хьакъехьа цхьаннига а хІама хьоазадеш хиннадац цо, кІаьа аьнча, моастагІа бокъонца вохавалца йолча хана тІема юкъера ца вале лоарзІе хиннад Аьсата.

ТІом яхар — уж автоматни очередаш, йоккхийча тоьний таташ, танкай атакаш, сигалера дуэлаш хинна ца Іеш, доарахой уэамаш, костылей таташ, вІашегІа хьекхаю царгаш, села хьаж, дезинфенцеш, дІадоаха когаш - кулгаш а «сестрица» яхаш низткъа хоза оезаш а ма йий..

А. Тутаевас ше лаьрхІад шийк тийша хьадена мехка синош кІалхардака, лорада. Доарахоша - бІухоша ЧІагарг оалаш хиннад цунах. Цун боча кулг кхийтана чоенаш ца лезаш соцандаь, дега аттагІа хулаш хиннадаь оалаш хинна кургдолаш да цар из.

Дукха ца гоаш, Аьсата тІехьа фронте яхай Нина Идрисовна Тутаева а. Цо тІом чакхбаллалца, цІаьнха а ца дуташ кхоачашдаьд шиь декхар, № 6 йолча тІема-санитарни поезде тІа ординатора гІулакха тІа хиннай из, боккхача мехка дІаьха наькъаш даьд хала чоьнаш хинна бола тІемахой госпиталешка дІакхуваш, наькъагІа болаш доарахошта лоро де дешай дола новкъостал деш. Мерца кІуреш чьухкам, дукхагІча хана дошадаь къорий кхигга даллар йола цун санитарни поезд тыле уээр. ЙоагІача цу вай тайпарча поезде мукъа ма кхоьль буташ бІаргаре лемпаш сагар, кхача поездашка а иакъ бутар цунна.

Сов чІоагІа лайна хаоаш Іаткъа Нина Идрисовна хана цІамаргеш хилар, чамалид а хинна эгІийсар, хІаьта дукха хе йоацаш, 1964 шера февралехь кхалхай.

Белгалдаккха доагІа, Тутаевгlар ноха ерригана йиппапаше а алхтара образовании ала хилар: Юляги Тамарази инженерош - химикаш хилар, Рая — финансист, хІаьта эггара зІамагІйолча Изах — лоамарочун дезале кхоалагІа лор. Пачхалье хана гІанаьхьа а бІаргадоймадац цу тайпара хІама. Советски Іаьдало сиха цхьан дезале зьалиххеаьхьа кхо лор, ши инженер, цхьа финансист. Цу тІа а берриг — кхалнах.

ШОЛЛАГІЧА ранга военни лоро Идриса Аьсата тІема наькъаш даьд Ленинграда, юхе, Воронежски Цхьоа-лагІча Украински фронташка (1941—1944 шш.).

Медицински службе майор яха военски цІи енйай А. И. Тутаеваьйна. Хьадаргадоккхьйтаргда вай, нохчий гІалгІай кхаллаха юкъе медицински службе майор яха военски цІи йолаш алкхза цхьа А. И. Тутаева мара ца хиннарга.

...1944 шера октябрь бетта дар из. Советски бІу, дорха дукхала еш бола гитлеровцаш чта а оагаш. БІубиние дІаіхьалхашкахьа бодар, немецко-фашистски гІарахоех городаш юрташ хьамукъа а йоахаш. АргІанара наступлени йолаенача хана «позицеш» хуеца йийзар Тутаевай госпитале. Цу деpача хана наст кесте нийслора из. Цхьабакъда, 1944 шера октябра тІехьара ди белийна дешакад цунна.

Госпиталь аении состава подадаца дІа а яхийта, наступлени йолаена полкашта дикошлен тІехьа цхьа пхийтта грузовика тІа лерий хІамаш тІа а етте йоланнай Аьсат. Ше яр из ловохІамегІа йола лабораторни оборудовани, инструменташ, медикаменташ тІаеттача цхьан грузовикаца.

Цхьан хьун йисте кхачача хана цІаьхха юале зьлар моастагІчун пулемет. Из тІехьагІа гучадаьннача, вай бІун тыле хьулалуш, бахача наькъа кІамаех кхетташ лийнна гитлеровски бандера отряд хиннар.

ДоратІенна фрицаш шоаш лоткъамаш нІдача нака низашде, Іезап тІауттедда болабенча, Тутаева, кхы саца а тоседенна, шиь хьан уппача тепчийга кхайдача, тІехьашкаьара цІекха кертах хІама а теха йоккхалай, сихетам чура яьннай. Цу юкъа шоай бІеха гІулакхаш лелаеш хиннад фашисташ, хІаьта аьхе мех хьалхухеха бІоагІа бегІаб.

Хьалъолле дІаюгача хана хьекхийтай Аьсат. МоастагІаша дина хатарешта жоп луш хиннадац цо, эгІазенца бІаргаш къоэраздий мара.

Цун тІаьхьара дешаш хиннад:

— Маршо Іалда шо, доттагІий!..

ИШТТА кхьуза хаьдад цун сийрда вахар 1944 шера 29 октября Тернопольски области Вишневецки районе Колодияно яхача зІамигача юрта йистте.

Украине наьхьашка даналох ца йоха яар тиннача Тутаева Идриса Аьсата шиь декхар диза кхоечашдаьд: вайна цІаьккха а йицлургьяц цун сий дола цІи. Вайна, дийна, дараште, таханарчарна дола васкет да из лаьтган тІера мацар лораберш Іапашберн.

Тутаева Аьсат дІаьннай, цхьабакъда, яьаш а цун цІи, цун денало гІулекх. Из дагадоэийт Ленинградерча из деше яьгІема Институте здана чу хьаптехе доаллама мрамори улга тІа дошоча элепащца даьча йоазоно.

Советски Эскаре сестрайтІемахочун Аьсата цІи лелаю Нохч - ГІалгІайчерча пионерски дружинаша, школаша, урамаша. Цунах язьаь я «Кавказа турпала махкарий» яхача книжка тІа арваьнна «Даьхена тешаме» яха очерк.

Ш. ДАХКИЛЬГОВ.

БАРТ БОЛЧА — БЕРКАТ

Нохч-ГІалгІай гІишлон управленена чуйоагІача СМУ-2 Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни гІишлошхо, Грозненски горсовета депутат Салтымурадов Хьасан верте латта комплексни бригада ше тІайнца декхараш массаза кхоачаш тІехкхоачашна дІен хьайоагІа. ТІехкхоачашъяй укх шера итт бетта задани а Сийлахь-боккхача Октябра цІейна ма йоагІара наькъаяара тІайнца хинна декхараш а.

— Балха тІа тха на йоалаш хилар эггара хьалха даьхха доагІа бригадерча наькъа къахьегама дисциплина чІоагІа йолаш, уж барттайна, боккхагІчар зІамагІчарна шоашта лоар дІахьекхаш, кхеташ душ хиларца, хІаьта къонача болхлоша шоашта деш дола хьехар дІаэлаш хиларца, яхаш дувц Салтымурадов Хьасано. — Къахьегара тІера, шиь профессии еаш, ше даь дох бехк бакхар кхераш саг хилча, цо хьадер дукхагІа а дикагІа а хургда. Ишта нах дукха ба тха бригаде — боккхий а зІамига а.

Тха бригаде ба тайп-тайпарча къамех бола нах — нохчий, эрсий, кхьбараш: полячка Лях Лидия Афанасьевна, ногайка Бокобеева Евгения, аварец Магомадов Махьмад... Цар массане лебер вай мехкарча халкъий доттагІала мотт — эрсий мотт — ба. Уж берригаш а цхьан цІен девал санна вІаши товш, хьожаш, къахьегаш ба.

Цо ма яххара я бригадера, масала, Хадиммурадова Яха. Къона йолча хана болаеннай из гІишлош еча болх бе. Ткъаь итт шу гаргга да цига цо къахьега. Юххьанца из Іомаелар штукатура-маляра болх бе. ХІанз-м цун дукха голаалаш я. Бригаде нагахьа саг ваь яхийгара новкъостал ца кхоачеш, цо хьехар ца деш. Из къонабарашта чІоагІа накъайоал. Шиь берашца санна я из царца. ХІаьта из пхе бера нана я, уж по хьалихедаьд къахьегам безаргболаш. Дог цІена, дика къахьегарах дешна дукха соагІаташ да Яхийна. Из коммунистически къахьегама ударник я, пятилетка ударник я. Из дукхаза котийннай социалистически яхье. Ишта дика болхлой ба Датаева Зулай, Мусаева Зура, Турпаева Тамара, Шинабаря Александра, Лыков Иван Денисович, кхыбараш.

Цу дукхача шерашка болх баь Іайна опыт йолча болхлоша Іомабаь, царна нийса къахьегаш ба бригадера комсомолкаш Адамова Тамуся, Халимова Румани, Зубайраева Зина, Датаева Нура, кхыбараш.

Цар шоай балха норма хададаш 115 — 120 процент кхоачашдо. ХІаьта бригадацарча махках 80 процент соагІа бараш къона болхлой ба. Коммунистически къахьегама коллектива цІи лелаеча цу бригадера нах дІабукхац. ХІаьа 60 гаргга саг ва цунна юкъе.

Дукха гІишлош хьалъяй цо дакъа лоацаш Нохч-ГІалгІайчен столице Грозне а республика районашка а.

ХІанз бригада болх беш я Грозненски швейни объединене 444 моттиг йола общежити хьалъеча. ВІалтІа санна хоза тоаеш латт цо из гІишло арахьара дІатІахьежача. Общежити чура а ниттa хоза тоаю.

Коммунисташа Салтымуралов Хьасана, Ахмадов ХІарона, партe членалла кандидата Джамалдаев ІиІсас, комсомолкаша Адамова Тамусяс, Халимова Румане коллективе политически кхетама болх бу. Цар дІадоахийт партеи правительстваш советски халкъа хьалхашка уттаду декхараш. ХІанз бригаде чІоагІа ювцаш а могаеш а я КПСС Центральни Комитета октябрьски (1984 ш.) Пленума решенеш, КПСС ЦК Политбюро заседание новкъоста К. У. Черненкос даь къамаьл.

— Тха бригадо Пленума решенеш кхоачашъяра юкъе дакъа лоаларгда советски наха чубаха цІенош, халкъе боехама гІишлош хьалъеча хьинаре къахьегарца, — йоах бригадира Салтымурадов Хьасана. — Нагахьа санна тхона хан-ханнахьа гІишлош ю материалаш доттайоре тха болх кхы а дикагІа дІагІоргбар. Масала, хІанз ер общежити хьалъеча, аьи-ааца маркхалаш шоай ханнахье ца доттадарех, аралъерча нехашта штукатура ира «люльекаш» ца хиларех дукха тІехьбаьннаб тха болх.

ХІана гуйре тІехкхаче ха ма йий. Йовчаш хулиш, хаоттах Іадхаш латт. Цу духьа оала саготду арахьарча овтІоратьа бе безача балха. Диспетчерски шиь ханнахьа а эшача боареме а заказ ду. Бакъда, из ма доагІара кхоачашдац.

Тха болхлоех дукхабараш юрташнара ба. Уж балха хьакхувлача а бадхара цІакхувлача а хьовзамаш нийслу тхона. Цкъаза автобусаш шоай ханнахьа хилийтац ГПАП-5.

Уж кхоачамбоацараш доллаше а тхога массаза плани тІайнца декхари кхоачаш а тІехкхоачаш а дулу. Бакъда, тха толамаш дикагІа хургдар снабжене бе ма боагІара болх боре.

Кемаш деча Балтийски завода болхлоша пятилетка хан хьалха йистеяккхара, дІалоладаь гІулакх хьал а лаьца къахьегаш, задавеш графикал хьалха юлаш кхоачашъеш я коммуниста Салтымурадова кулгалдеш бола коммунистически къахьегама бригада.

Ю. ТЕГАЛОВ.

«Чечингтелерадиобыттехника» объединенера радиомеханик Сохин Александр дукха ха йоаццаш Нохч-ГІалгІай делегацеца цхьана Москве хиннача халкъа тІахьожамхой Ерригсоюзни совещание дакъа лоацаш хиляр. Цигара цІаккхаьчачул тІехьагІа цкъа санна массехказа халкъа тІахьожамхоашта хьалхашца латтача декхарех лаьца къамаьл хиннад цун ше болх беча коллективе. Объединене эггара дикагІа лоархІаш вола радиомеханик ва из. Предприятерча болхлошта юкъе яьржача социалистически яхье хададанза хьалха латташ ва Александр.

СУРТА ТІА: радиомеханик А. Сохин.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Доазол дехьара

Французски къахьегамхой машара тІехьарча гуйран выступленей эггара даккхера дагІа хилар Парижe хиннача дерригача къаман машара маршах (сурта тІа). ЦІи хеза бола французски политически деятелаш, Іилман культурай вахалаш чубоагІаш йолча «ВІаьнне тІахьехам» яхача йовзаш йолча организаце инициативагІа чакхъяьккхача цу Іалаьмате йоккхача манифестацена юкъе дакъа лаьцар 350 эзар соагІача саго. Демонстрантий мутІарашта юкъе бар дукх-дукхача ноахаленех, социальни тІоанех, политически уІІаш йола, дукх-дукхача динех тешаш бола нах.

А. КРАСИКОВА сурт. (ТАСС).

Дунеи халкъашта юкъера заметкаш

США-с Кубана духьала бу бактериологически тІом

«Индейцашта юкъе доаржаде мегаргдоацала чума? Из воашта гоама йола раса хІалакдаре моллагІча средствах пайда ийбе беза вай». Уж да 1763 шера июнь бетта американски инарала Джефри Амхерста «Понтиака восстани» аьнна цІи а йолаш историна юкъебаха тІом лаьттача хана гІанттача индейцаша го а баь чуерзаь хиннача Пит яхача форта командирага, полковникага Генри Бокветага дахьийтача письмо тІара мутІараш. Полковника раьза хинна тІайнцаб шиь начальника хьехам, цо индейций лагере чукхессаб чумин бациллаш а йовхкаш хинна юврагІа. Цига ийкхача эпидеме геттара дукха боабаьб индейцаш.

1898 шера арадаьннача «Понтиака заговор» яхаш долча Франсис Пормана ядаьча книжка тІа йоалаьча цу факташ бакъду. ВІашегІахийтта Штаташа 200 шу хьалха йолаешна хилара спологически герзах пайда ийбе.

Тахан из да ядерничувца нийсде йиш йола дукха нах хІалакбеш дола унзаре герз. ХІаьта из Іайнад. хІанз Лаьттан букъа тІа йолашъярел массехказа дукхагІа йола дийна хІамаш хІалакъяра кхоачам болаш. Из США складашка, масала, Форт-Детрике (штат Мэриленд), лаьтта Іац, цунах пайда ийбу шеррача масштабе. Масала, Корей Вьетнамен тІемаш долаш ийбаьча бесса. Хьогте а 25 шу даьннад «дІа а ца хьоабеш» Кубана духьала беш латтача тІема тІа цунах пайде ийбу.

Ишта да «Каверт экшн» яхача американски журнало цу хьакъехьа ду хоамаш. Кубана духьаларча химически бактериологически тІема планаш оттаяьй Пентагоно ЦРУ-си 1959 шера цига революци ма хиллехье.»

Ткъо шу соагІача хана увтте а еш кхоачашъяй цу ведомствашка Кубана духьалара бактериологически герзах пайда а ийбеш йола массехк проект. Къаьстта моттиг лаьцар экономикана дестабилизаци е лаьрхІа хиннача «хьувкъана духьаларча» тийнача балхах деча зуламаша. Цу хьакъехьа лаьрххІа дувц «ЦІе бос бола чкъаьра. Кастрона духьаларча къайлагІча тІема истори» яхача книжка тІа. Цун автораша — американски журналистой хьалха хиннача ФБР агентой язду, США разведка хан-ханнахьа Кубера кхачан хьалаш кишта тохк, терком дилла а эггара чІоагІагІа эшаш йолча продукташтеи цар запасаштеи, биологически экологически факторашка буача кхачанна еча зуламеча тІа а ухийташ. ЦРУ, шено йоашаш да, кхоачамбац информаци гулъярехи цунна анализ ярахи.

1979 шера «сигала бесара вер» оалача лазаро хІалакйир Куба тхьамкий плантацеш. Ийнкхар из цкъаьннехьа, цунца къомски кишта лоаттабе беза хоаш дацар. Из баьцен долаш массехк кІирагІа дІадаьржар из ерригача тхьамка дийнча моттигашка, уьзара хьал оттадир мехка, дукхагІа дола тхьамка хІалак а деш. Чуда хІама доацаш байра 85 процент хьувцаьа. Лоархlаме жопорти векталаш йохае бай зар Кубай, цул соагІа, мехка ашаш доле тхьамка кхычахьара хьаттІада дийзар. ГІайрен тІа хьадда цІаьнха а хилакх йола из грибок. 1931 шера дена йолаш е США.

Мехка юрта боахама Іалаьмате доикха зе дир «тростниковн ржа» яхача лазаро. Іаьрка доагІа дошка хий санна, чудикар из 1981 шера кубински шекар доакхача тростнакий плантацешка. Массехк бетта из лазар кхийтар тростника йийнача ерригача майда дукха хІама ца эшаш кхоалагІча даькъа тІарчарна. Халаьхелар цхьа миллиони ах миллиони тонн гаргга йола шекара бийдал.

Тернал ца деш дітадаш американски спецслужбаша кубински юрта боахама хьайбаш леладу дакъа а. 1971 шера май бетта Гавана провинце ийккхар африкански сьаккий хорша епидеми. Цул тІехьагІарча биъ бетта из лазар гучадаьлар Кубе 36 соагІача моттиге. Доадаь дІадаха дийзар ах миллион соагІа хьайбаш, ишта я диверсе итог. Ийс шу дьаннача тІехьагІа цІаьхха а дийнъелар , цу лазара «вирус» — цу наькъа Гуантанамо яхача малхбоалехьарча провинце. Цу тийшача балхах деча зуламашта юкъе ЦРУ юкъарча доацаш дакъа лоацаш хинна хиларах ишта хоам бу «ЦІеча бесара чкъаьра» яхача книжка тІа. Гуантанамо яхача американски базе дІакхоачаьяй контейнер дІаенна хиннай кубински контрреволюционерашка. Из бакъду «ЦРУ мала малав» яхача шиь книжка тІа немецки публициста Юлиус Мадера а. Шиь оагІош тІа цу хьакъехьа яздаьд «Ньюсдей» яхача газета а. Цо хоам бир, Кубехе тІара оалхазараш леладеча боахама эз де гІийртай ЦРУ, цу мехка оалхазарий фермашта бактериологически герз тоха лаьрхІа йола къаьстта плаи а оттаьб яхаш. Цхьабакъда, из плаи кхоачашъйеннадац. 1980 шера кІирагІа цкъа араюлача «Найши» яхача американски непайоваон оргааа тІа араьяннача статья тІа авторо яздора, хьанхарчий хорш, «сигала бесара вар», шекар доакхача тростника «ржа» санна дола кхо эпидеми Кубе эккаро политикаца башха хьакхашта баьнна боацача наха а дагаухийтар, искусственно мехка чудиша хиниа долий-теш уж» — «сталкийн вонаш» аьнна.

Амма нагахьа санна шекар доакха тростники тхьамкеи нахи дІаде йиш яле, нах-и бац дийбе йиш йолаш. 1981 шу декъаденнача хана Кубе кІийкхача «денге» хорш аьнна цІи а йолаш долча тропически лазаро дукха нах боабир, керттерча даькъе бойккий нах а боабеш. ХІаьта берригa цу лазарех цамогаш хинна нах 300 эзар гаргга саг вар. Дукхача наха хало тІаьттар цІий ухийташ дола контингент оала ихы цхьаьнха эпидеми хиннача хана а.

1982 шера 68-ча Парламенташта юкъерча конференце къамаьл деш кубински правительствана кертехлаттача Фидель Кастро документаш а кхувлин дІахойтар № 2 йола «денге» яха лазар Кубе арара хьачудена хилар. Духхьала цу вируса къаьстта тернам тІаухийт американски центраца бактериологически герз хьадеш. Цунах лаьца хоам бир шиь хана американски пресса а. Ишта, 1969 шера арадаьннача «Химически биологически герз — Америка къайлагІара арсенал» яхача книжка тІа вовзаш волча американски журналиста Сеймур Херша яздора, Пентагоно а ЦРУ а «денгаца» дукха экспериментащ лаьй Форт-Детрикан Уолтера Риден лабораторешка яхаш. Пхи шу даьннача гІолла «Вашингтон пост» яхача газето хоам бир «кубински юрта боахама духьала тІом болабарах» йолча ЦРУ планехи «биоагент» хьалрах йолча Пентагона программехи». «Вирус лихорадки К» аьнна кодови цІи а тилла цунах пайда ийбе дагаяр США тІема ведомство 1962 шера карибски кризис йолаш.

Из хІама баьъдеш дола тІехкьера тешал хилар ООН аккредитовани хинна кубински дипломат Феликс Родригес верпа дувзадена Нью-Йорке сура хьалхашха отт(аьна) «Омега-7» оалаш хиннача контрреволюционни эмигрантски организацена керте лаьттарех цхьанне Эдуардо Аросени дьча дерех. Аросена аьлар, 1980 шера Кубе «денге» яха тропически хорш йоаржалра операцена юкъе дакъа лаьцад ше, аьнна.

США дІаю аргадоахаш тоадеш да бактериологически герз. Цар кийчду цун керда Іалаьмате унзара тайпа — этнически дар. КІай сибат долча сага унахцІенонна зе а ца деш, Іаьржа цІоза дола нах хІаланбеш хургда из доьаьлни бактерешш.

Нагахьа санна таххн ше дийна валаре, чІоагІа гІадгІоргвар из американски инарал. Цун тІехьено «толамца» чакхйоах дилла КъулбаседаАмерикански лаьтта бахьа индейцаш хІалакбара план. Цхьан хана Къулбаседа Америке баьхача 10 миллион саг хиннача наха(х), тахан резервацешка баха а бов а цамогаш хьуьлача алхха 500 эзар сагах лаьтта индейцаш.

ХІаьта Пентагони ЦРУ-и кийчъеш я ВІашагІкхийтта ча Штатий доазонел арахьа даха бІарча халкъаши рацаш хІалакдара керда планаш.

Американски администраце хулаше политика гуча я йоахаш, СССР кхыча мехкашцара гІулакхаш лелаеча министра Андрей Андреевич Громыкос ООН Генеральни Ассамблея XXXIX сесе ше къамаьл деш аьлар: «ТІехьерча хана тІа-тІа дукхагІа дукхали нийслу дунена США политике гучаяла йола, моллагІа дой а шоаш дьр мегаргда, фуннагІа шоаш дича а шоаш хІама аьа йиш йолаш дап аьнна метта йола кхерама уйлаш. Цхьаьнна хІама оль а ца хеташ, законаш а аьнна кхайкхе кийча хул моллагІа зуламе средствашки методашки, нагахьа санна цар гІонца шоаш де лаьрхІачунга кхача йиш йолаш дале».

Андрей ЧЕРНОЩЕК. (АПН).

ГІулакх миштa ду шоана?

ДЕГО КЪОАБАЛДАЬР

Ичнева Сайхьат Сунженски района Нестеровски станице вокхха а зІамига а мел волча сага йовз, цун хІанз а 28 шу мара даьннадеце а. Сайхьат заведующи йолча къун боахама министерства ОРС-а № 14 йолча тика чуйотта догдоагІа наьха, хІама эцар духьа этта а ца Іеш. Укхаза Сайхьата нерда кІамаш а дувц, нердача газета тІара сакъердаме статья а еш. Агитатор ма йий из. Цу гІулакха цунна гІадъяхе новкъостал ду цун зІамагІйолча йишас, комсомолкас Мадинас.

Торговле болх баь итт шера къахьегама стаж я къонача ндалсага. Нестеровски юкъера школа яьккхача Сайхьата 1974 шера толаме чакхйоаккх Грозненски кооперативни училище. Цул тІехьагІа массехк ди даьннача гІолла станичникашта тика чу мах беш латташ бІаргагІра хоза гІоа-сибат долаш, тІах аьнна, Іимерза йола йоІ. Юххьанца буфете бир цо болх, цул тІехьагІа юртарча универмаге. Шиь дерригa хьнкар тІадахийта бора болх. ХІара хІама эца чувенача сагага вла хьаа доаш корадоагІар цунна, еланле хулар из чувоагІача а араоалача а сагаца. Цудухьа дукха ха яалехьа нака багаяхар из хьаьнала, терко йола къахьегамхо, доаццlеха саг хилларах тарра. 1980 шера тика заведующелла хьожийр Сайхьат, хІаьта цун зІамагІйола йиша — Мадина — зІамагІйолча продавецалла.

Цу хана денз шу даьннал. Цхьан хана дукхагІча даькъе леспромхоза болхлой ухаш хинна (уж шоашта хьожадаь спецтовараш дІадахьа боагІар) йоккха йоаца юртара тика эргаьннай: станице баха а юхе гІолла тІехбула а нах тІаувзар цо шийна дола бе-бе товараш чухиларо, тика болхлой Іимерза хиларо.

Ассортимент шортта я тика чу — эшша тайпа кхачаа а промышленники а товараш.

— Укх дий шера цхьа моттиг нийсъеннадац тха. оаха товарооборота плаи кхоачаш ца еш, — йоах С. Ичневас. — Укх шера 9 бетта плаи а 6,5 эзар сома тІехкхоачашйир оаха, хІаьта дерригa декхараш 117 эзар сома товараш да.

Продавеций балхах лаьца язду дукхача эцархоша жалобайи предложенеи книжка тІа. Дег тІара баркал оалаш яздаь дикадараш дукха да книжка тІа. Цхьабакъда, жалоба-м яц цхьаккха а. Цудухьа дукхаза а премеш, сийлен грамоташ тийннай, безача маьха совгІаташ тайннад ИчневгІарна — Сайхьатая Мадинаьен.

Сайхьата дукха къахьег шиь зненеш лакхъе гІерташ. ХІанз кооперативни техникуме заочно дешаш студентка я из. Книжкаши газеташи дукха деш.

Сайхьата тІалатташ дукха да де дезараш. Балха тІа хинна а ца Іеш. Шиь даьцен наьнацен — колхозни пенсионерашца — цхьана цІагІара гІонна бола боахам лелабу цо. Сов дола дулх, шура, тха раьза хиле дохк пачхалкхен заготовительни пунктаншка.

Къонача ндалсаго тоьал дукха къахьег шиь кхи шу даьннача йиІига Заремана дика кхетам балара а. ХІаьта уж дерригa гІулакхаш де кхув цун, ха корайоагІа.

...Нагахьа санна Мужеча бодача наькъагІа шоай даха дезаш хуле, наькъа йисте ягІача № 14 йолча тика тІа оттаьлаш, декие даргдац шо.

Е. ПРЕМЫСЛЕР.

ДоттагӀий гастролаш

Дукхача хана дениз чӀоагӀлуш хьадогӀа вошал доло Къулбецеда ХӀирий республикански эрсий драматически театран М. Лермонтова цӀерагӀча Нохч-ГӀалгӀай республикански эрсий драматически театран коллективашта юкъера творчески бувзамаш. Укх деношка КъулбеседаХӀирийчен автономе 60 шуи город Орджоникидзе 200 шуи дизара хетаь оргӀанаре шоай гастролаш Грозне дӀайолаьа вай ломалхоша - доттагӀаша, хӀаьта цу цхьан хана Орджоникидзе гастролаш еш а Грознерча Лермонтове цӀерагӀча театра коллектив.

ДоттагӀий гастролаш республикански театрально - концертни зале хьаеллаш хьалхашке моаршал хоатташ, творчески коллективашта юкъерча бувзамаш республикай халкъашта юкъера доттагӀал чӀоагӀдара, наха интернациональни кхетам луш беш бола боккъ шерагӀа БраржаберагӀа дена хилар белгалдоахаш, хьаьший гастролаш вай республике толаме чакхьалар лоаш доадца къамаьл дир Нохч - ГӀалгӀай АССР культура министра заместителе А. Митрофанова.

Хьаьшеша шоай гастролаш дӀайолайир Н. Семеновай «Черча тӀаре пошне» яхача шин действе йолча комеди-лубове оттаьча спектакаца. ЧӀоагӀа салоӀам хулаш тьежар грозненцаш спектаклга.

С. СУЛТАНОВ.

СУРТА ТӀА: «Черча тӀаре пошне» яхача спектаклан сцена. Эрсий роль локхаш актриса В. И. Краснова, Вонихача Степучной роль — Къулбеседе ХӀирий АССР заслуженни артисте Э. Р. Грейсарте.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

СПОРТ

БОКС

Кхо бӀаь соагӀа боксер къовсавелар город Липецке хиннача Эррисоюзни кегирхой турнире. Вай республика спортивни сий лорадеш вар — гороно № 4 йолча ДЮСШ-ера 15 динамовец. Къаьст-къаьсттача боксерашта юкъе хиннача яхьашка хьалхара моттигаш яьхар грозненцаша Х. Ихаева (38 кг), Х. Вашаева (44 кг), И. Китаева (46 кг), А. Бучаева (52 кг).

ШоллагӀа моттигаш яьхар А. Амаева (40 кг), А. Айтамурова (42 кг), Р. Зизаева (48 кг).

ХӀанз боксераш кийчлуш ба Воронеже хургдолча Россе кегирхой хьалхарча зональни ловзарашна Брянске хургдолча «Динамо» ДСО Российски Совета хьалхле яккхара къовсамашкей. Уж хургда школьшинй Ӏаьц каникулаш йолча хана.

ТУРИСТИЙ ЯХЬАШ

«Беной» яхача турбазе кхиллар туристий 27-гӀа йола республикански слет, цига шоай доӀамерча спортивни обществашта юкъера туристски многоборьях яхьаш хилар. Дакъа лаьцача барайтта команда юкъе яр конкурса чу цу йоагӀаш хинна КъулбеседаХӀирийчен ши команда.

Хьалхара моттиг яьккхар ГНИ студентий хьалхарча команда. Цунна елар карара кара тела кубоки дикагӀдола туристски сурташ къоастадеча конкурсе хьалхара моттиг яккхарах Сийлен грамотеи.

ШоллагӀа моттиг яьккхар промыслови геофизика специальни конструкторско-технически бюро команда. КхоалагӀа хилар ГНИ йиъалагӀа коллектив.

КРОСС

«Труд» ДСО Нохч-ГӀалгӀай областной Совето чакхьаьккхар 400 саго дакъа лаьца профсоюзно - комсомольски кросс. Физкультура коллективашта юкъе толаш хилар А. Шерипова цӀерагӀча мехкадаьтта чакхдоахача завода коллектив.

Специальни дешара заведеней командашта юкъе толаш хилар мехкадаьтта техникума команда.

Дика аьттув баьлар «Труд» ДСО вӀашагӀтехача команда а. Соахка санна, хьалхара моттиг а йоаккхаш, цунна кхаьчар карара кара тела кубок. Цун член йолча Давыдова Людмилас кхоачашйир спорта мастерадла кандидата норматив.

ВОЛЕЙБОЛ

Къулбеседа-Кавказски машиннаьъа Грозненски отделене «Локомотив» яхача ДСО райсовета спартакиада зачета юкъе долха волейболах дола къовсамаш хилар физкультуре коллективай маӀаца лаьха командашта юкъе, № 7 йолча ГПТУ спортзале яхьаьлина яр ялх команда. Финале вӀашагӀкхийтар Грозненски Гудермесен машиннаьъа станцей локомотивни депой спортсменаш. Счет 3:2 йолаш котбаьлар грозненцаш. ШоллагӀа — гудермесцашн, кхоалагӀа — машиннаьъа дистанцей болалойн хилар.

«Локомотив» ДСО райсовета спартакиаде дакъа лоацаш я Дагестана, Калмыке, Астраханьски областа физкультура коллективаш а.

Т. СОКОЛОВА.

Тодор ДИМОВ (Болгари)

О, УЖ ӀАЬРЖА БӀАРГАШ...

ЛАДУВГӀАЛ, вошеӀ Минче хана, сигала бутт болца бийса санна, Ӏаьржа бӀаргаш хьейне гой, ма кулла царна гезна велелахь. Нагахьа санна веда це кхуй — ц(а) эьлар хьо. О, цу Ӏаьржача бӀаргаша корзагӀдоаккхаргва хьо, дукха ха яьлехьа гональера наь а Ӏаьржа бӀаргаш дар а еле йолалургья хьо.

Тащаций хьоӀ ЛедувгӀал сона диннечуйга.

Сетийна вехаш, боадама кулгалдеш вар со, юрта бехаче нахе сий дора. Дага а доаццаш округной советера агроном ера тхенцига. Тоэкам бе е новкъостал де из енаьр хӀанз дика дагадегӀац сона. Цхьан хӀаман гӀелат даьлар согара — цун бӀаргашка хьежар. Къулбехьен бийса санна Ӏаьржа дар уж. ДӀайкъина чаьле чукхесса сухарь санна веша дӀаяхьлер со. Из хье а ена, дӀаяхар, хӀаьта со гӀулакх долаш а доацаш а хӀера дийнахьа городе яха ваьлар. Тха районни хьеннаша бехка тӀаьхье бехк боекхар сох. Хьакъал чу ва везаш вола со, айса кулгалдеча боахаме доаллар фуд ца хоеча дӀадаьчар. Кхетам чура ваьлча санна. Берриге сай болх гӀонча - бригадирашта тӀе а биле, дӀахохкаш - юхаохкиш лелар со...

Цхьан Ӏуйрийна городера телефон тахар. СкъагӀа трубка кьелъаца веша минут яхь мара ког чура а боаккхар.

— АллоӀ Малга къамаьл дар?

Из яр! Са агроном. Уж Ӏаьржа бӀаргаш... Кхоане гургда вай аьлар. Комиссена юкъе а йолаш йоагӀа со...

Боарам боацаш дар са гӀадахар. Цу яьлча санна цхьа Ӏехаре урс хьаькха, дикагӀдола чхьегӀар кийчде аьлар аз...

ШоллагӀча дийнахьа, шеддаш дола латтача хана, наькъа тӀа гучаьлар городской номераш йолча служебни «Волга».

Бехаль тӀенийцар аз хьабеьханаш. Моарша советом вонана къамаьл дечул тӀехьегӀа, хьайний столове бийкар аз...

— Сона хетачох, сов сихо дедаеш гӀулакх дац из, — дага а доаццаш йистхилар са агроном, — Мерта дадаьнидй хӀаьта дакъанйна хӀама дуа хьетӀанхаьчеац. Ялат чуттетта силадега тьема кхуургва вай хийаще...

Согалье хьийнарел бозамеюзаелар, цуи бӀаргаш... о, уж Ӏаьржа бӀаргаш...

— Дуих шеллургда, — яь аз, — чхьегӀар дӀоалургда...

Бехьда, шевар «Волга» чу хийра, хӀаьта со — юртарча «Москвичаца» царна тӀехье ваьлелар.

Ялат чуваттече складе дӀекуьдаьлар тхо. Уй чув хьехка дола комиссена дӀегойта гӀерт са, хӀаьта агронома, вехха хьежа а хьежаш — о, уж Ӏаьржа бӀаргаш... — хетт:

— Ӏург доаллача тхоеинах хьетуш яр фуй?

— Малх ба, — халле мотт тӀемлаттӀаре баьккхар аз, сайна дукхавезачунна бӀарг тӀера а ца боаккхаш.

— Из фуд вац, сона-м догӀам морк гу, — йистхилар комиссе председатель.

Тхоенах а це доаллаш, на Ӏург уйнах даьллабалара цу чу Ӏочувоккха мегар со.

— ХӀанза-м бахьяьна хилле мег дезача, — даь шешаш доала дезача, — миско аьлар аз.

— Фу дича бахьаньа да вайӀ — хаьттар комиссе председателе.

Берригаш йист ца хулаш латтар, малейха оазаца агрономе аьлар:

— Сона хетачох, машенин паркага хьахоаш хе я вай.

Аз дег тӀа кулг диллар.

«Москвиче» чухоавр со. Тайп-тайпарча оагӀорахьа дӀадахар тхо. Комисси агрономи — механизаторашь болча, со — медсанчасте. Хьежача лоро аьлар, кхерама хӀама дац, валехетар хиларах дега спазм хиннай. Маха тахачул тӀехьагӀа тхьейсар со.

Ши-кхо сахьат даьлча, хьенза а санна, дагӀа могаш низ болаш вар со. Комисси дага а еза, правленагахьа ведар со. Комиссех а чам болча шашлыках а кхьаметтел лар юхейоцацар. Ма дерре аьлча, комиссаьа-м царьадола хӀама юхадисадарӀ со беттае ваш йоӀа ап.

Цига кхетабир аз цу Ӏаьржача бӀаргий тийша боля. Со дукхавезаче кхалсаго де йеш йолаш хӀама дарий наӀ Сона гӀо де дезача...

Дог даха юртерче уллацагӀа хьевоагӀар со, ча кхы цӀенка бӀаргегурйоацаргга кхета а дац.

«ДӀавакхха даьллахьийӀ — уйле йоре аз. — ТоъаргдаӀ Кхоьчем баӀ Бахьда, дог Ӏуъдаш дар.

— ЯьйӀ — цхьа бригадир тӀехьаьхийра сона. — СкъагӀа конторе гӀо, телефон етт хьога. Городера...

Со дӀаведар. Шехье а веха трубкана тӀакхоийтар...

— АллоӀ — хьахезар сона безама оаз, — Фу деш ва хьо цигаӀ Меттаверий хьоӀ...

— Эхь хӀана хетац хьонеӀ — рехьа воццаш аьлар аз. — Сона моттар хьо кхалсаг я, хьо мукъагӀа — комисси хиннай...

— Аз хьо кхетаве везача тайпара кхетавеьвецаре, хьох фу хургда хацар, — аьлар цо. — Болх чакхбаьлча хьевоаь, хьоца да цӀенхаштта къамаьл долаш я со... Сенах лаьцаӀ Вай шинне кхоананах.

Бокхьалдар аьлча, воша, хьайх миччa хана хийтта а, хьалхабаьнна бутт боаца къулбехьан бийса санна Ӏаьржа бӀаргаш кхета, царех ма вадалахьӀ Шийчи хӀама ударгва са?..

Пора хьехамаш

ПРОФИЛАКТИКА ЛОАРХӀАМЕ Я

Рака профилактика яра къаьстта боккха лоархӀам болаш да къамарга а лакий а слизисти оболочки даьрьеш йола гӀаьле озилгеи корта бохабу малар мелалгеи цӀендаь дӀадаккхар. Ишта боккха лоархӀам болаш да сов бӀайха е сов шийла ихача, сов иӀома приправаш па яр.

ХӀара деннарча опыто а вай мехкарчеи доазол арахьарчеи дорингологий дукхача даннаша а тешал ду рака дарба делга из ший ханнахьа гучаякхарах тайкка хилара.

Шийи ханнахьа диагностика яра чӀоагӀа лоархӀам болаш да анализ нийса хьагульаьтен унахочо дуцачун мах хоадабарг. Лаьрхха унахочунга хаттараш дича, цун шийна фуд а па хоӀташ, алокачественни дестам дегӀадоагӀаш хилар хьегучаданкха бнш я.

ДукхагӀча даьхье из да каст-каста йиш халаш, хӀама къамаргах Ӏуеттануш, къахарг лалаш е доакххача тугаца цӀий дувлаш хилар.

Вай мехкарча а доазал арахьарча а ЛилъманхоӀ дукхача даннешта яьча анализ хьахьектад лакашка рак йолаш болча малаӀача нахах 90 процент бараш гӀаьле увзаш 60 процент соагӀа бараш цахаддаш корта бохабу малар мелаш хилар.

Лакашка рак йолча унахошта дарба дара хӀана пайда эпаш лучевой, хирургически комбинировании методаш я. Лазар гаьна далийта гӀулакх нийсделча, нарна тӀатох химио - гормонотерапия. Дани диц па долийташ, дагалоаттале дезаш да унахочун лаьар хьалхагӀа гуча ме доаккха, цун лаьрхӀа дола дарба сидагӀа ме ду цӀендаь из дӀадаккха е дукхача хана тоъарг долаш цуна дарба де таро дукхагӀа хилар.

В. ПОШИВАЙЛО, № 9 йолча больница лор.

ТЕАТРА КЕРДА СЕЗОН

Укх деношка Х. Нурадилова цӀерагӀча Нохч-ГӀалгӀай Паччахьалкхен драматически театре дукха нах бӀаргаго йиш я. Цо ший аргӀанара — 54-гӀа театральни сезон хьайийллий. Керданр дӀайоалаеча деношка совйа хургдац аьнна хет дӀаяхача сезонагӀа театра карагӀдаьвараш дагадехача. Укх шера Москве М. Горьке цӀерагӀча художественни Академически театре гастролаш толаме чакхьаьхар нохчийн гӀалгӀайн труппаш.

Кхоллама керда лакхалокаш яхара хилавза дарддоацаш а хьалхарча аргӀатӀа дедезаш а да театрай репертуаре таханарча вай вахара хетаьль керда произведенеш хилар. ХӀаьта цу тайпара пьесаш хилаьро гӀадйут. Цун тешал деш я нохчий труппа оттаьль «Партнома секретарь» яха спектакль. Ядархочуи М. Мусаева шин даькъах даттача цу пьесаца хьайийллар труппа ший керда сезон. ХӀанзарча юртара вахар, яха юкъера гӀулакхаш, балха тӀа нийслуш йола дика а во а оагӀонаш, царна юкъера къовсам — ша да кердача произведенена ларде уллар.

Керда сезон чӀоагӀа бехкетокхаме я актерашта. Деррига советски халкъ санна, уж кийчлуш ба Сийлахь-боккхача Даймехка тӀем тӀа Котало яьккха 40 шу дизара накъабаха. Цудукъа театра репертуара юкъе я дезача цӀеяна хетаьль произведенеш. Масала, карех я Арро «Высшая мера», Т. Бакланова «Даим а 19 шу даьнараш». Режиссер М. Солцаев болх беш ва Нурадилов Ханпашах йолча поэтически драма тӀа. «ТӀем тӀера цӀа ца баьхкараш» аьнна цӀе тилай цох. Дезала хроникальни пьеса кийчъеш ва режиссер Р. Хакишев а. Из хетаьль я Советски Союза Турпала Р. С. Аушева дезале.

Наха чӀоагӀа езалуш тӀаьхе сцена тӀа уйттеш йола эрсий а дунен а классически произведенеш. Театра репертуаре йоккха моттиг дӀалаьцаи цар. Дика лагайоагӀа хийна Г. Лоркий «ЦӀеша дизза сагйоалаяр», В. Шекспира «Ричард III», «Кориолан», А. Островске «Бальзаминова сагйоалаяр», В. Гоголь «Ревизор» яха спектаклаш.

Укх шера вай мехка чакхйоаккх чеховски драматурге фестиваль. Цудукъа нохчий труппа оттаергья «Чайка» яха пьеса, гӀалгӀай труппа инсценировка ергья А. Чехова дувцарашта.

Эггара хьалха тха театра рамла сердал бӀаргагургья чехски яздархочун Я. Гашека романа М. Солцаева яьча инсценировкаи. Цо дувц дунен шоллагӀа тӀом болча хана салтечо Швейкас лелалаьрех. «Швейка» яхача спектакло йоккха моттиг дӀалоацаргья тӀема духьаларча техах болча произведенешта юкъе, дикадар котдаргӀилларах, наьха цӀеначa уйлех тешаеш я из.

Карарча сезоне театро дӀахо а болх бергба моттигерча драматургашца. Сцена тӀа оттве дагахьа къоастаьлий ши пьеса: Л. Яхьяева «Экстремальни хӀамеи» С. Чахкиево «ТӀехьарча жӀаиа тӀеи».

ХьатӀакхоачаш латт «Театрн бераши» — традиционни Эрригсоюзни кӀира. Укх шера на чакхдаргда Сийлахь-боккхача Даймехка тӀем тӀа Котало яьккха 40 шу дизара даха ма доагӀара накъагӀоргда яхача девизагӀа. ВоргӀ дийнаьа театро городе а юрташка а бахача наха гойтаргья Н. Ширзевай «КӀайча хьунагӀа бес- бесара кутерма» яхен репертуарера дикагӀйолех произведенеш.

Иштта, театр делерий хьана таро хургья дӀаяхача сезонагӀа гойтача В. Шекспира «Кориолан», М. Солцаева «Ленинцаи», Н. Гоголь «Ревизор», О. Иоселиане «Ворда нӀалтӀаьвнача хьа», Н. Базоркина «БӀаьшерий боадонгара», Л. Герчиковеи А. Прокановеи «Сай ваькъах вода со», къычарга.

Х. БЕРСАНУКАЕВА,
Х. Нурадилова цӀерагӀча Нохч - ГӀалгӀай Паччахьалкхен драмтеатра нохчий труппа литературни дакъа заведующи.

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

ГОРОД ГРОЗНЕ БАХАЧА НАЬХЕИ ХЬАЬШИЙИ ТЕРКАМГА!

«Промтовары» яхача объединене №№ 48, 59 йолча комиссионни тикашка йохка хьачу а кӀю, йохка а йоху: мебель, кӀувсаш, кӀувсий хьисалера хӀамаш, радиомузыкальни товараш, электротовараш, шуна, ингале-фаянсови пхьегӀаш, пианинаш, лостраш, боахама гӀулакхашта лелаю хӀамаш, галантерейни товараш, трикотажни тайпа яьй хӀамаш.

Комиссионни тикашка деча гӀулакхех пайда эца шоаштаӀ

Тикий адресаш: № 48 йолча тика — Чернышевске ул. Центральни рынок, телефон: 2-04-71;

№ 59 йолча тика — Терешковай ул., 5, телефон: 3-54-20.

«Промтовары» яха объединени.

БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

«Газах бите кхом беш пайда нйбара даьхъе Грозне бахача нахагара шер-шера хьадехарий хьакъехьарча» 1982 шера 6 январе тӀайийцача горисполкома № 3 йолча решенега хьежжа, «Грозгоргаза» ЭПУ дагадоккхйт, газах пайда ийбеш бола баха наь кораш, наӀараш, верандаш, арара теплопроводаш доацдача хана йӀокъе дехкарийда хилар.

Де йиш йоацаш хӀама да проект а йоацаш «Грозгоргазага» хоаттам а боацаш газови прибораш кхычахьа кхахьари уйттаяри.

Газах кхом беш пайда ийбаран сетаашта из ехьарен, хӀаьта иштта газах пайда ийбара даькъера кхерамале ӀалаигӀьярен, иштта могийтаи дац гаражаш, теплицаш, хьайбаш чуяхта помещенеш йӀоагӀьяра газах пайда ийбар, хӀаьта иштта газови конфорочни плиташ помещени йӀохьяра йоагаяр а.

Лакхе дийца хьадехараш кхоачаш ца деш болча къаьст-къаьстача наьха доалаьарча цӀеношка, абонентий квартирашка, хӀаьта иштта газах хьарча декхар тӀадарий квартирашка уйтталь газови оборудовани царга хоатташ хӀама а доацаш газови сетах дӀатедаргья. Газах боагӀа мах тела дукхьал сберкассе гӀолла.

«Грозгоргаз» ЭПУ.

Шоай доалахьа автотранспорт яраш!

Черноречье поселкерча №13 йолча «Автомагазин» яхача тика чу (Ашхабадски ул., 103) йохка яьхкай — моллагӀчо а эца йиш йолаш — «Москвич 408 Э» яхача автомашинашта лаьрхӀа двигателаш. Мах—820 сом.

Дувла тха тика тӀа.

«Промтовары» яха объединени.

ТЕЛЕВИДЕНИ

22 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — Художественни коллективай выступлени. Сыктывкара передача.
8.55 — «Суздаль». Документальни фильм.
9.05 — «Дойна сиппи». Художественни фильм. 3-гӀа серн.
10.35 — «БӀаргашта гушдерталаш бахадер».
11.25 — «Кердадераш».
14.30 — «Кердадераш».
14.50 — «ПхелагӀа правда». Донбассера промышленни предприятей отходаш дикагӀча тайпара пайда эцарах йолча проблемах дола документальни фильм.
15.10 — Татарски АССР Паччахьалкхен халкъе ансамбла концерт.
15.55 — «Кердадераш».
16.05 — «Хьадо тхеша, хьаде, ваха санна, хьаде ваьлачул дикагӀа». ГДР-ера передача.
17.05 — «Шахматни школа».
17.30 — «Концерт-фантази». Илли ала БССР халкъе артисте В. Бучача.
18.00 — «...Хьалйитта шу дахан бахкагӀаи».
18.40 — «Тахан дунен тӀе».
19.00 — [illegible] университет. «Къахьегаи — общество — саг». Калужски машинашъюкъа завода къахьегама коллективо производственни культура дагӀа лацар.
19.30 — «Дойна сиппи» яха художественни фильм. 4-гӀа серн.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Арсений Абашидзе». Документальни фильм.
22.30 — «Тахан дунен тӀе».
22.45 — М. Глинка. «Вальсаш, мазуркаш». ДӀалоацх дунен халкъашта юкъерча конкурсий лауреата В. Климова фортепиано.

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйранара гимнастика.
8.15 — «Йоккха бухьага». Документальни фильм.
8.35, 9.35 — Н. В. Гоголь. «Ревизор». 7-гӀа класс.
9.05, 12.35 — Испански мотт.
10.05 — ПТУ доадаршта. Астрономи. Малх.
10.35, 11.40 — Зоологи. 7-гӀа класс.
11.05 — «Дозали штеле».
11.30 — «Кинодоарип гӀонадаршна-дезейтара фильм».
12.05 — Ф. Купер. Вэрдаран музыкальни ортежаш.
13.50 — «ТӀехьарча чаре». Субтитраш йолаш художественни фильм (ПНР).
15.15 — «Кердадераш».
17.15 — «Малий хайга кхаьац». Документальни фильм.
18.15 — «Нохч-ГӀалгӀайчен дуь».
18.35 — Фильм.
18.40 — «Объективе бехи бу».
18.55 — Киножурнал.
19.05 — «Партия интеллигенция политика бола беш ав» [illegible].
19.30 — Мелиорированни латташ. Интенсивноста курс.
19.40 — «Вай шераш зуйтий ме гӀулакх дешна». Документальни фильм.
20.00 — «Бийса диканьа хийла шун, бераш».
20.20 — Волейбола йола СССР чемпионат. Кхалнах. ЦСКА — «Спартак» (Ленинград).
21.00 — «Ха».
21.35 — «Ийлин береш». Телевизионни художественни фильм.
22.45 — «Кердадераш».

23 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — Мульт-дезейтара фильмаш.
9.05 — «Дойна сиппи». Художественни фильм. 4-гӀа серн.
10.25 — Концертни зал — [illegible].
11.25 — «Кердадераш».
14.30 — «Кердадераш».
14.50 — «ДиэтикъалагӀа шерашкара коммунисташ». Телевизионни документальни фильмаш: «Вай шераш», «Цун дахаре», «Тайп-тайпара йоалхонаш».
15.55 — «Закарпатски дегаш». Ужгородера музыкальни передача.
16.25 — «Кердадераш».
16.30 — Подмосковьерча агропромышленни комплекса — [illegible].
17.00 — «Эрсий мотта» къамаьл.
17.30 — «Цхьанне бертбола дунен».
18.00 — Сийлахь - Боккхача Котало 40 шу дизара. «Мукъадалара сахьат». Воздушни гӀайренаш гор. Таллин немецко-фашистски гӀеракхех мукъабаккхарах дола телевизионни документальни фильм.
18.30 — «Сатысархо мотташ».
18.45 — «Тахан дунен тӀе».
19.00 — Шахматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.
19.05 — «ХӀанзара дунен боглам болашех».
19.35 — «Дойна сиппи» яха художественни фильм. 5-гӀа серн.
21.00 — «Ха».
21.35 — Стоппельнски передачни опера солиста Н. Гедда Центральни телевидени Эррисоюзни радион Академически йоаккхача карен концерт.
23.20 — Шахматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.
23.35 — «Тахан дунен тӀе».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ӏуйранара гимнастика».
8.15 — «ХӀанзарча камнаева а шу [illegible]». Телевизионни документальни фильм.
8.35, 9.35 — Истори. 4-гӀа класс.
9.05, 12.40 — Англиски мотт. Хьехар 1-гӀа шу.
10.05 — Ч. Дарвина уйла-нигат хьахкар.
10.35, 11.40 — Географи. 5-гӀа класс.
11.05 — Д. Кугультинова поэзи.
12.10 — Истори. 8-гӀа класс. «Коммунистически партена манифеста» исторически лоархӀам.
13.10 — Людвиг ван Бетховен. 2-гӀа передача.
14.10 — Декабристех дола дувцараш И. Пущин.
15.10 — «Кердадераш».
17.10 — «ХӀамаи дикала ший къайленаш а». Мульт-дезейтара фильм.
17.30 — «Художественни мастерски». Живописец И. Я. Кузнецов.
17.50 — «Малхьа кулгаш яз дахарци кхоабараш...». Документальни фильм.
18.00 — «Нохч-ГӀалгӀайчен дуь».
18.20 — Коммунистически гӀа нийсбеш. Социалистически Къахьегама Турпалхо Ш. М. Хамзаев кагирхой вӀашагӀтехар.
18.50 — Экономика мехкдатта демхар. «Мишта чӀехдала латт вай шу?».
19.25 — «Мегаполис».
20.00 — «Бийса дикаьъла хийла шун, бераш».
20.20 — Волейбола йола СССР чемпионат. Кхалнах. «Медина» — «Уралочка-1».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Бельгийна аглабоаш ӀаьдалдагӀа дала сат вер». Телевизионни художественни фильм. 1-гӀа, 2-гӀа серн. Передачана йолча хана (22.50) — «Кердадераш».

РАДИО

22 НОЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
6.53 — Хоамаш. Хоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.35 — Реклама (эрсий меттала).
8.40 — «Дега хьехамегӀа» (нохчий меттала).
11.15 — Сийлахь - Боккхача Котало 40 шу дизарга! «Фронтовикий дагалувцараш» (нохчий меттала).
11.30 — «Хьалхаваттараш». Корреспонденци (гӀалгӀай меттала).
11.45 — «ТӀехьабусарийа хила йиш яц» (эрсий меттала).
13.15 — «Кагирхой вахар» (нохчий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хоттам (эрсий меттала).
17.16 — «Юртарча къахьегаме» [illegible] (эрсий меттала).
17.31 — «Шоана, юрта беалахие хьалхахоттараш». Концерт.
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — КПСС ЦК октябрьски (1984 шера) Пленума решенеш — вахареӀ «Хий дилача тептаре дуй боле пайда эцаьлил хилар» (гӀалгӀай меттала).
18.40 — «Атеист» яха радиожурнал (гӀалгӀай меттала).

УКВ

17.00 — Илли дӀаала Ленина Валентинос.
17.42 — Ш. Рашидова стихашта дакъа чаьпа.
18.10 — Халкъа эшараш.
18.30 — Инструментальни музыка.

23 НОЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
6.53 — Хоамаш. Хоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.35 — Халкъе музыкана фохчий меттала).
11.15 — «Фронтовой альбом». Очерк (нохчий меттала).
11.35 — Музыка (гӀалгӀай меттала).
11.45 — Къамаьл ду районни радиос. Урус-Мартановски районера передача (эрсий меттала).
13.15 — «Халкъ делаггӀаш». Беломе дувцараш (гӀалгӀай меттала).
13.35 — Реклама (эрсий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хоттам (эрсий меттала).
17.16 — КПСС ЦК апрельски (1984 шера) Пленума решенеш — вахареӀ «Советаш толамца болх бера темаш да депутатий хьиннар». Беседа (гӀалгӀай меттала).
17.31 — «ЦӀе сийгама» (гӀалгӀай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — «Юртара вахар» (эрсий меттала).
18.40 — «Керда Ӏаьвдала — вахаре» (гӀалгӀай меттала).

УКВ

17.00 — В. Гаазер. «В. Мотиносе». Радиопостановка.
17.36 — Партех. Ленинах. Даьхнах дола эшараш.
18.10 — «Илли» яхача ансамбла концерт.
18.40 — Нохч-ГӀалгӀай теманагӀа йола фантази.

Хоттам

Тахан республике гӀоллеи Грозне хувцалуш моркаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Ӏуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 4—9, Грозне 6—8 градус йоакхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана моркаш я йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп - тайпарча оагӀонашкахьара секунде 3—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 1—6 градус шелали дийнахьа 0—5 градус йоакхали йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ!

ДӀАХОХЬОШ ДА 1985 ШЕРА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ЯЗЛУЛГА

Газет язду «Союзпечата» эрригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Газет яздоро мах: шера—4 сом 8 капиги, ах шера—2 сом 4 капиги.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковска, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителе — 2-85-07; белхаххоачи секретаре — 2-84-69; отдела: партийни вахаре — 2-54-04; промышленностана транспорта — 2-65-01; юрта бахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаташ — 2-65-64; корректорски — 2-69-69.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-69; отделы: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-65-64; корректорская — 2-69-69.

Газет арадувл шинарен: ерен, шоаттен деношка

Сф00305. «Грозненский рабочий» издательстве типографи, Маяковска, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4971.